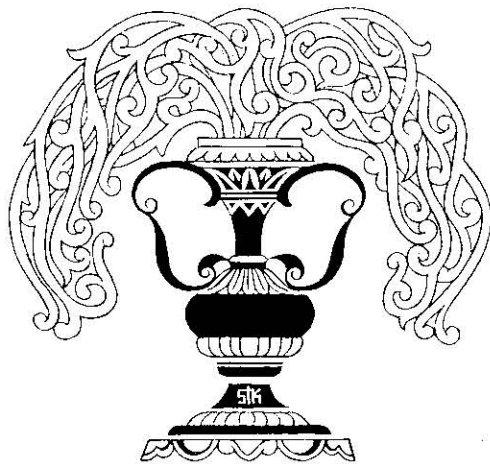

ФРАНЧЕСКО
ПЕТРАРКА

**FRANCESCO
PETRARCA**

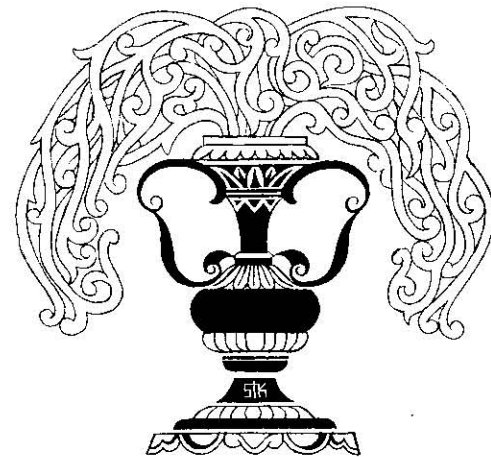
» **POESIE SCELTE** «

**TRADOTTE DA
IGOR KACZUROWSKYJ**

**ФРАНЧЕСКО
ПЕТРАРКА**

» **ВИБРАНЕ** «

**З ІТАЛІЙСЬКОЇ МОВИ ПЕРЕКЛАВ
ІГОР КАЧУРОВСЬКИЙ**

*Вірній помічниці у моїй
перекладацькій праці
дружині Лідії
з подякою присвячую
цю книжку.*

Інститут Літератури ім. Михайла Ореста
1982
М Ю Н Х Е Н

Мистецьке оформлення
Ст. В. Конашевича

Illustrazioni di St. W. Konaszewycz
© 1982 Instytut Literatury, München

Druckgenossenschaft CICERO e.G., Zeppelinstr. 67, 8000 München 80

ВСТУПНИЙ НАРИС

Франческо Петрарка в українській поезії

Кожна література, як відомо, розвивається шляхом взаємодії двох чинників: еволюції та рецепції. Не можна уявити початків римської літератури без наслідувань літератури грецької; середньовічна німецька поезія має своїми джерелами (крім старогерманських) також обробки Євангелія та здійснений попом Конрадом переспів «Пісні про Ролянда»; швабська школа при дворі Фрідріха II увібрала провансальські, а, можливо, й арабські елементи; так само старокиївське письменство сприймало елементи далеких культур, від Індії («Варлаам та Іосаф») до Ірландії (книжкова графіка), і було б немисленне, якби з нього виключити переклади.

Щодо українського перекладацтва нових часів, то воно почалося, можна сказати, фатально: у пляні подвійно-хибному — зі сполуки бурлеска та нострифікації тексту. Типова щодо цього Горацієва ода «До Деллія». Так звучав її початок у «перекладі» Петра Гулака-Артемовського:

Пархоме! В щасті не брикай!
В нудзі притьмом не лізь до неба,
Людей питай — свій розум май,
Як не мудруй, а вмерти треба.

А це та сама ода в перекладі Миколи Зерова:

В години розпачу умій себе стримати
І в хвилі радості заховуй супокій.
І знай: однаково прийдеться умирати,
О Деллію коханий мій.

Переклади, переспіви та наслідування Петрарки визначили на кілька століть шляхи розвитку європейської лірики — та, на жаль, аж до недавніх часів — це не стосувалося лірики української... Справа в тому, що наша нова поезія певний час розвивалася по лінії, яку можна назвати «антипетрарківською». На добу Cinquecento припадає розквіт італійського петраркізму, і тоді ж виникає реакція на петраркізм — бурлескна поезія Франческа Берні. Від цього «другого Франческа» можна простежити такий шлях:

Берні — Скаррон — Блюмауер — Осіпов — Котлярєвський... Правда, в добу козацького барокко ім'я Петрарки було відоме нашим предкам, але вабила їх не особиста лірика, не образ Лаври, не досконалість сонетної форми, лише антиавіньйонське спрямування кількох сонетів у «Канцоньєре». Так, один з поемістів початку XVII ст., Мелетій Смотрицький, до книги «Тренос», писаної, до речі, польською мовою, включив перші десять віршів 138-го сонета з «Канцоньєре» у паралельному латинському та польському перекладі. Михайло Грушевський в «Історії української літератури» (том 5, стор. 470) дає ці рядки у своєму прозовому переказі. Латинський текст, а також початок польського наводить і Дмитро Наливайко в статті «Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі» («Радянське Літературознавство», ч. 12, 1976 р.)*.

* І тут стається казус: Наливайко весь час говорить про «антиватиканське» спрямування цього сонета, а насправді «Ватикану» ще не було: папська курія перебувала тоді в Авіньйоні. Так само запевняє, що цей сонет спря-

Окремі, досить тоненькі, ниточки в'яжуть Шевченка з такими поетами, як Данте Аліг'єрі й Торквато Тассо, але щодо Петрарки, то ми таких ниточок, мабуть, і не знайдемо (можна говорити хібащо про певні паралелі в творчості обох поетів, але і їх буде також значно менше, ніж, скажімо, межі Шевченком та Лі Во). Перший переспів славетного 61-го сонета Петрарки знаходимо в Панька Куліша, та на цьому наш «петраркізм» знову надовго переривається. Так, Франко перекладав і Данте, і Джордана Бруно і декого з пізніших італійців, але ніколи, скільки мені відомо, не брався за Петрарку. Леся Українка також бралася і за Данте, і за італійську народню пісню, але Петрарка її не привабив...

Відомі антології з початку нашого сторіччя (Франкові «Акорди», Грінченкові «Досвітні вогні», «Українська муза» та «Розвага» Олекси Коваленка) не містять жодного перекладу з Петрарки, так само не звернули на нього своєї перекладацької уваги й ті, що були предтечами українського парнасізму: Микола Вороний та Володимир Самійленко. Лише Іван Стещенко переклав віршем, але без рими, канцону «До Італії» — отже, як бачимо, його привабила не лірика особистих почуттів і не мистецька довершеність, а суспільно-громадська тематика:

Італіє моя, хоч жодне слово,
Не згойть ран докучливих,
Що стан твій дивний точать в пору злую...

Не виключаю, що якийсь переклад міг лишитися поза моєю увагою, але на той час, коли я приступив до праці над українським «Канцоньєре», ми мали, крім згаданого переспіву Ів. Стещенка, лише два сонети

мовано «проти облудного й розтлінного Ватикану» (правовис зберігаємо!) і А. Добрянський у передмові до жалюгідної збірочки українських сонетів, голосно названої «антологією».

Петрарки, перекладені М. Зеровим, та сім, перекладених М. Орестом...

Мені скажуть: але ж ще 1841 року з'явився переклад Марти Писаревської. Та річ у тому, що насправді жодного «перекладу» М. Писаревської не існує! Це звичайна містифікація: чейже немає ніякого оригіналу, котрому, бодай якоюсь мірою, відповідав би згаданий твір Марти Писаревської.

Щоб не бути голослівним, пропоную цей твір вашій увазі:

Петраркина пісня
З італійської

Не можна нам прожити вмісті:
Прощай, коханочко моя!
Нехай без тебе в'яну я,
Як по морозу жовкнуть листя.

Дурниці на зорі уранці,
Дурниці я сюди прийшов:
Тебе вже тут не знайшов;
Так побреду ж лягти на лавці!

Ні, — все я тут перецілюю!
Ох, може, кущик як-небудь
Схилився їй на білу грудь,
Якою мучусь і горюю!

Коли б я знав, де ти ступила,
Де ніженька була твоя:
І небо згвалтував би я,
Щоб там була моя могила.

А якби ти ще слізеньками
Скропила мій сирітський гріб,
Тоді б уже мій дух — тоді б
Заликував під небесами!..

Хоч авторка пише лише про — «дурниці на зорі уранці», але тут поспіль самі тільки дурниці... І розмір (чотиристоповий ямб), і строфа (катрен), і димінутиви («слізеньки», «ніженьки»), і звернення «коха-

ночко моя», і намір «згвалтувати небо» — нічого цього Петрарці й не снилося...

Український парнасізм, найповніше й найконсеквентніше втілений у творчості п'ятірного грона київських неокласиків, увібравши в себе найвищі здобутки світового письменства («незнищенну спадщину віків»), певною мірою сприйняв і петраркістські традиції європейської лірики — разом із безпосередніми відгомонами творчості самого засновника цих традицій.

І нам були однаково близькі
Фет і Бодлер, і Леся і Петрарка... —

писав Юрій Клен.

Подібний перелік зустрінемо і в Максима Рильського:

Софокл — і Гамсун, Едгар По — і Гете,
Толстой глибокий і Гюґо буйний,
Петрарчині шліфовані сонети
І Достоевський грішний і святий —
Усі книжки, усі земні поети,
Усі зрідні душі його живий...

Перший оригінальний твір Юрія Клена (тоді ще Освальда Бурггардта), сонет «Сковорода», мабуть, не меншою мірою петраркістський, ніж сквородинський. Сонет Рильського «Діяна» («Заснув Ендімон на місячній поляні...») безпосередньо перегукується із секстиною Петрарки «Non ha tanti animali il mar fra l'onde», а в Михайла Ореста сонет «Не видно берега у сивій млі...» — належить до найчистіших зразків петраркістської лірики.

Та що найтісніше в'яже наших парнасистів із Петраркою — це культ сонета, що його Хосе Асунсьон Сільва назвав колись «королем строф».

У зв'язку з шестисотими роковинами смерті Петрарки на Радянській Україні не тільки не видали окремої збірки його поезій, а навіть і не запланували (плянують там, як відомо, набагато більше, ніж ви-

дають). Проте в петрарківські дні в журналах та газетах з'явилися переклади його поезій, та ще одну добірку опубліковано кілька років пізніше.

Переклади на Радянській Україні (якщо вилучити Лукаша, Кочура, Бориса Тена і ще, може, два-три імени) робляться за таким рецептом: береться російський переклад і перелицьовується на українську мову*.

Що ж... Метода стара, випробувана. Так, до речі, іще за Гетьманщини, потрапив до нас Торквато Тассо: в переробці з польського перекладу. Отож, маємо щодо цього стару традицію...

Знову ж таки, щоб не бути голослівним, наводжу зразок:

112-й сонет Петрарки. Російський переклад Ефроса:

Мне хочеться тебе, Сенуччо мій,
Сказать о том, какую жизнь веду я.
Я тот, что был: любя, томясь, тоскую,
Горю Лаурой, верен ей одной.

А це, пробачте, переклад:

Хотів би я тобі, Сенуччо мій,
Сказать про те, як я життя марную:
Я той, що й був: люблю, горю, сумую,
Люблю Лауру, вірний їй одній.

А далі ще ліпше, ще плазувальніше й низькоприклонніше перед старшобратнім перекладом:

Вот лик ее, то гордый, то простой...

та —

* Нещодавно, наприклад, доведено, що підписаний іменами В. Козаченка та Є. Кротевича український текст «Дон Кіхота» досить кепсько переложено з російського перекладу, у свою чергу робленого не з оригіналу, а з французького перекладу. І лише віршовані вставки — це, зроблений М. Лукашем, справжній переклад з еспанської...

Ось лик її, то гордый, то простой...

«Лик» у даному контексті підказує думку: «Ось лик її — та й проковтнув усю!», а дивовижна форма «ЛаУра» (з наголосом на «у») — свідоцтво того, що Пушкін, який свого часу впровадив цей наголос, не мав силябічного ритмовідчуття і не знав італійської мови... До речі, в оригіналі про жодну «вірність Лаурі» не мовиться, бо й самого імени цього у 112-му сонеті не знайдемо, а є лише «l'aura» — легіт.

Як це не прикро, а російський переклад впрост тяжить над нашим: 1) часто він підказує перекладачеві, який саме матеріял брати для перекладу, 2) навіть добрий український перекладач, шукаючи певної розв'язки, певного рішення в процесі перекладання, пригадує російський переклад і повторює те рішення, що застосував його російський колега, 3) таке повторення може бути неусвідомленим, і це, мабуть, найгірше...

Щойно сказане стосується, на превеликий жаль, і таких наших висококваліфікованих перекладачів, як Михайло Орест та Дмитро Паламарчук: у них обох у перекладі 61-го Петрарчиного сонета знаходимо матеріял не з Петрарки, а з російського перекладу Вячеслава Іванова...

А наш загальноновизнаний найліпший перекладач Максим Рильський у датованому 1-м квітня 1941 р. листі до Корнія Чуковського* признається, не без іронії, як він перекладав Шекспіра:

Англійської мови я майже не знаю (...). Довелось застосувати спосіб старигана Жуковського: зроблено для мене скільки можливо точний, ідеально-кострубатий інтерлінеарій, з примітками, узято кілька російських перекладів (підкреслення мос. І. К.), (українського

* Лист опубліковано в московській «Літературній газеті» за 26 березня 1975, цитує в перекладі.

перекладу П. Куліша, який переклав свого часу майже всього Шекспіра, я не брав), покладено на стіл англійський текст... і все. З таким арсеналом я й виконав свою працю.

На жаль, це не першоквітневий жарт, а гірка правда.

Працюючи над перекладами з Петрарки, я мав на меті не лише впровадити українського читача в поетичний світ одного з найбільших ліриків, що їх знає історія літератури, а також звільнити й незалежнити українське перекладацтво від російського.

Про поетику Франческа Петрарки

Скромне прізвище своїх батьків «Петрокріо» (рівнорядне з нашим «Петренко») поет переробив на «Петрарка», себто «Камінна брама», і через цю браму відкрив для людства новий світ, що зветься Гуманізм і Добою Відродження. Тож коли ми кажемо «Перший гуманіст», це означає — Петрарка. Лірика Петрарчина стала джерелом, з якого черпали не лише петраркісти Італії та Іспанії, а й поети всієї Європи, включно з нашими неоклясиками, — власне, першоджерелом, без якого ми не можемо ні уявити, ні належно оцінити європейської поезії від Trecento й до наших днів.

В цьому нарисі я спробую дати схематичну формальну аналізу Петрарчиної творчості, розуміючи під формою в літературі сукупність тих явищ, котрі здатні впливати на наші почуття.

В якому розрізі і під яким кутом зору ми не розглядали б цю творчість, нас завжди вражатиме її двоїстість (не роздвоєність!). Насамперед — Петрарка поет двомовний: він писав і живою італійською мовою, і водночас започатковував плекання клясичної цicerоніанської латини, яка в добу Середньовіч-

чя перебувала в занепаді і повернення до якої стало однією з головних рис культури Відродження.

Другий двоподіл полягає в тому, що Петрарка і поет і прозаїк. Поетична творчість Петрарки також двоїста: він і лірик, і епік. Хоч пізніше слава поета базувалася майже виключно на його ліриці, але вінчання лавровим вінком на римському Капітолії було не тільки наслідком поетового приятелювання з італійськими вельможами, а й заслуженим визнанням Петрарки як великого майстра епіки.

І в ліриці Франческа Петрарки ми бачимо синтезу двох течій: пізньо-середньовічної традиції Нового солодкого стилю (а через нього — провансальських трубадурів; зокрема це стосується низки строфічних форм) та ерудиції вченого філолога, який раз-у-раз звертається до античної мітології та до історії.

Книга Франческа Петрарки, відома під назвою *Canzoniere* або *Rime* — це свого роду «високосний поетичний рік» авторів: у книзі триста шістьдесят шість поезій. Поезії ці недатовані, але відомо, що поет писав не як Сосюра щодня по одній поезії, а протягом багатьох років.

Більшість речей у *Канцоньєре* за формою — сонети, себто чотирнадцятивіршові монострофи, де перші чотири вірші пов'язані охопною, рідше перехресною, римою, другі чотири — повторюють ті самі рими за тим самим порядком, а далі йдуть дві тривіршові сполуки.

Крім сонетів, до *Канцоньєре* входить деяка кількість поезій інших жанрів:

Канцона — лірична поезія любовного, політичного чи релігійного змісту, складена з великих тирад, по кільканадцять віршів у кожній, при чому довгі й короткі вірші чергуються за певним порядком, а рими утворюють складне плетиво. (Застерігаюся, що в мому перекладі канцони *До Італії* належну форму відтворено лише частково: збережено кількість віршів в

окремих тирадах і дотримано принципу передачі змісту із вірша у вірш, але порядок рим передано з деякими відхиленнями, а чергування довгих і коротких віршів дано довільно).

Баляда — буквально «пісня до танцю».

Мадригал — невеличка напівжартівлива лірична поезія.

Сестина (більш відома у нас у латинізованій формі «секстина») — тридцятидев'ятивіршова строфа з шістьох шестивіршових груп, де, в кінці кожного вірша, закономірно повторюються кінцеві слова першої групи, а після того приходять тривіршова група, до якої мають увійти усі шість кінцевих слів сестини. Сестина Петрарки — неримована, в пізніші часи поетали також сестини римовані, часом — без останнього тривірша.

Крім *Канцоньєре*, Петрарка залишив писану латинським гексаметром епічну поему *Африка*, витриману у формі Дантових терцин містико-філософську поему *Тріумфи*, деяку кількість ліричних творів (сонети та фрагменти), що не увійшли до *Канцоньєре*. Петрарчиної прози ми тут не торкаємося.

Рими Петрарки, як і клявзулі неримованих віршів (у згаданих сестинах) виключно парокситонні («жіночі», за франко-російською, абсурдно в рамках української просодії, термінологією). Тому що дотримання парокситонности рим спричинило б чималі ускладнення під час перекладання і напевно викликало б монотонію, я застосував у своїх перекладах також і рими окситонні (що їх, за згаданою термінологією, прийнято звати «чоловічими»).

Вірш сонетів і терцин Петрарки — силябічний одинадцятискладовик (за італо-іспанським рахунком), близький до п'ятистопового ямба, яким його звичайно й перекладають. Інші, коротші, розміри трапляються лише в канцонах. Розмір *Африки*, як уже сказано, гексаметр.

Улюблений стилістичний засіб Петрарки — алюзія, переважно у формі згадування імен мітологічних чи історичних персонажів, з якими пов'язані певні події чи ситуації, чимось подібні до відтворених або зображуваних у тій чи тій поезії.

Також залюбки використовує поет успадкований від трубадурів засіб «знаку», за яким криється, як і у випадку алюзій, натяк на ліричну героїню його поезій.

З-поміж інших стилістичних засобів Петрарки варто назвати клімакс (зокрема зламаний клімакс у сонеті LXI), зевгму (в сонеті CXXVIII), символ (у сонеті CLXXXIX. До речі, цей символ людини-корабля в житейському морі дійшов аж до романтиків, а виник символ задовго до Петрарки...), анафору (наприклад, у сонеті CCCXII), різні типи анномінації (поліптотон, традукція), паронимасію, оксюморон, гомонімію (сонет XVIII), гіпотипозис (напр., сонет CXII), апострофу, еротему, металепис, не згадуючи таких загальновживаних, як порівняння, паралелізм тощо...

На закінчення цього короткого нариса хочу зупинитися на загадковій постаті Петрарчиної ліричної героїні, таємничість якої була, можливо, одним із тих факторів, що найбільше сприяли непроминальній славі поета.

Усупереч тезі наукового літературознавства, що «абсурдно шукати відповідности між дійсністю та переломленням цієї дійсности в творчості поета» (вслів Бориса Ярхо), читач усіх часів і народів хоче бачити за символом, за таємним знаком, за натяком — певну конкретність: ідею чи особу. Тож у героїні *Канцоньєре* — і то незважаючи на те, що перший біограф Петрарчин, Джованні Боккаччо, не припускав, щоб за символом Лаври крилася якась певна особа — вирішили вбачити, правдоподібно, через збіг імен, пані Лавру де Саде, з нащадків якої нібито походив і маркіз де Сад, автор порнографічних но-

вель. Але вчитуючися в *Канцоньєре* і порівнюючи риси ліричних героїнь з різних сонетів, ми неминуче дійдемо висновку, що мовиться про різних осіб. Ми переконаємося, що перед нами то постать примхливо-капризної і вередливої жінки, то чистої дівчини, яка, сперечаючися зі своєю матір'ю, кидає твердження, що найдорожче для жінки не життя, а честь. І ніяк не можна припустити, що це — той самий найкращий скарб поетів, який він бачить — «у багні»...

І тяжко було б уявити, що «неприсутна й горда пані» з Авіньйону могла перетворитися на героїню триста двадцятого сонета, де поет оплакує подругу, яка осиротила родинне гніздо у Воклюзі...

Тож напрошується висновок, що Лавра — це збірне ім'я для різних осіб, які існували, а може й не існували насправді...

На поміч моєї гіпотезі приходять провансальська поетика, не без впливу якої розвивалася Петрарчина муза: оспівувана пані (реальна чи уявна) мала бути захищена певним знаком (про що я вже згадував). Тож ім'я Лавра для такого знаку надавалося найкраще, оскільки воно викликало подвійний жмуток асоціацій (тут я дозволю собі спрямувати читача до початкових уступів цього нариса, де мовиться про двоїстість Петрарчиної творчості): поперше, у пляні символіки — натяк як на особисту славу вінценосного поета, так і на жадану славу Батьківщини-Італії (нагадую про патріотичну лірику, про дружбу з Коля ді Рієнцо...), подруге, у пляні іконіки: слова *l'aura* (легіт), *lauro* (лавр) та *l'auroga* (світанок) творять позитивно-естетичний ряд образів, кожен з яких є алюзією до цього ймення і розкриває перед поетом безмежні творчі можливості...

Ігор Качуровський

PERCHÉ SOLO ORA?

I sonetti di Giacomo da Lentini portano la data del 1241. L'anno medesimo, dopo l'uccisione del condottiero tartaro per mano del cavaliere boemo Jaroslav, avvenuta ad Olomuc, ed in seguito a ciò, i Boemi conseguirono la vittoria sulle forze di ben due colonne dell'invasore tartaro riunite al comando di Batu, nipote del Temudjin, meglio conosciuto col nome di Gengis-Khan; costui, per così dire, aveva fatto dono al nipote dell'Europa «sino all'ultimo lido». Per la verità, la terza colonna riuscì a raggiungere le sponde dell'Adriatico. Presto, però, anch'essa retrocesse ed i tartari ritornarono oltre il Volga.

L'Europa occidentale si poteva dir salva, ma la terra rutena giacque arsa ed insanguinata. Kiev, già capitale di un impero, si mutò in una città di provincia, prima della Lituania, poi della Polonia ed infine, dalla metà del sec. XVII, dopo la conclusione dell'alleanza con lo zar, dell'allora Moscovia la quale di lì a poco crebbe sino a diventare l'Impero Russo. In questo modo si verificò un paradosso storico: Kiev, già capitale di uno stato feudale, al quale apparteneva la lontana provincia di Mosca e Suzdal, divenne città di provincia della Moscovia stessa, dove in quel mentre si era formata già una nazione a sè con una lingua e una mentalità proprie.

Prima dell'invasione tartara lo stato di Kiev (Rutenia cioè, chiamata in seguito Ucraina) fu partecipe del mondo spirituale del medioevo europeo e della sua cultura

marcata dalla spiritualità cristiana e dallo spirito cavalleresco: lo stile architettonico di Kiev (una variante dello stile bizantino) si affianca allo stile romanico dell'Europa occidentale; l'arte grafica, l'incunabulo, affonda le sue radici nella scuola di San Gallo; il capolavoro della poesia epica medievale, il *Canto della schiera di Igor*, fu composto nel periodo che corre tra il *Cantare del Cid* ed il *Canto dei Nibelunghi*. Gli albori della letteratura mistico-escatologica, su cui poggia la *Divina Commedia*, ebbero da noi il loro corrispondente nella *Vita dolorosa della Madonna*. A tutto ciò venga aggiunto il fatto che i principi di Kiev furono legati con le case reali di due imperi, quello d'Occidente e quello d'Oriente, da legami di parentela o di matrimonio, nonchè con le case reali d'Inghilterra, Francia, Scandinavia, Ungheria e Polonia. Verso la metà del sec. XIII l'unità culturale tra l'Ucraina e l'Europa occidentale fu recisa per un lungo periodo. Rimanemmo fuori nell'epoca del gotico. Sporadicamente e con ritardi spaventosi ci giungevano lontani echi del rinascimento; il sonetto, ad esempio, apparve in Ucraina soltanto verso la metà del sec. XIX, per precisione negli anni trenta; i temi di alcune novelle rinascimentali furono riprodotti da noi nella seconda metà del detto secolo. Conoscemmo, in compenso, la Riforma con la sua intolleranza religiosa, il che ebbe riflesso nella letteratura polemica di allora. Un'opera rappresentativa di detta letteratura è il *Threnos* di Meletij Smotryc'kyj, scritta in lingua polacca all'inizio del sec. XVII. Ci si trova il sonetto 138 del Petrarca nella versione latina e polacca (la forma poetica del sonetto neppure allora venne rispettata). Affascinato del suo indirizzo antiavignonese, l'autore del *Threnos* intese il sonetto, in buona fede, come anticattolico. Quanto al barocco (periodo delle guerre cosacche e del risorgimento dello Stato Ucraino sotto la forma dell'Etmannato) nasceva il cosiddetto «barocco cosacco», limitatosi, però, piuttosto alle opere architettoniche a carattere religioso ed all'arte

libreria. Nonostante il fatto che a Kiev nel sec. XVIII esistesse un'Accademia, le migliori forze intellettuali dell'Ucraina, dalla metà di quel secolo fino all'inizio del XX, contribuirono ad arricchire e sviluppare la cultura dell'impero russo: la musica (Berezovs'kyj, allievo del padre Martini che, quasi per scherno, risulta nella lista degli accademici bolognesi quale «moscovita», Artem Vedel', Dmytro Bortnjans'kyj, allievo del Galuppi), la pittura (Levyč'kyj, Losenko, Pymonenko, Hrabar, come anche i pittori originari dell'Ucraina: i greci Venevitinov e Kuindži, l'armeno Ajvazovskij, il russo Repin) e la letteratura (M. Gogol, A. K. Tolstoj, V. Korolenko, D. Merežkovskij, F. Sologub, M. Vološin, Anna Achmatova, M. Zoščenko).

Un colpo cruento ebbe a registrare la cultura ucraina sotto il regno dello zar Pietro I, quando costui fece incendiare, assieme ai suoi abitanti, l'allora capitale dell'Ucraina, Baturyn. La stessa sorte toccò alla biblioteca del Monastero delle Grotte di Kiev (Pečers'ka Lavra) — per secoli centro spirituale dell'intero Oriente slavo. Vietata fu la stampa dei libri liturgici ucraini (l'arte della stampa giunse in Moscovia con ben 100 anni di ritardo rispetto all'Ucraina). Fu istituita la servitù della gleba.

Il regno di Caterina II portò all'Ucraina l'eliminazione degli ultimi resti di sovranità statale (l'Etmannato che, almeno nominalmente, era esistito fino allora), la distruzione della Sič dei Cosacchi Zaporoghi (centro militare dei liberi cosacchi), il divieto dell'uso della lingua ucraina quale lingua d'insegnamento nelle scuole (il che significava la chiusura della maggior parte di queste), l'asservimento della massa dei contadini ucraini, trasformati spesso in semplici schiavi (sul genere dei famigli).

Il terzo e più pesante colpo ad opera del governo zarista russo si abbattè sulla cultura ucraina negli anni settanta dello scorso secolo nella forma dell'editto di Ems con il quale lo zar Alessandro II vietava l'attività

editoriale in lingua ucraina, (eccezione fatta per i libri destinati «all'uso del popolo»), le traduzioni, le rappresentazioni teatrali e l'importazione di libri dall'estero.

Ma nello stesso tempo, dalla metà degli anni quaranta del XIX sec. in poi, inizia la rinascita spirituale, alla quale è saldamente legato il nome del poeta nazionale dell'Ucraina Taras Ševčenko, cresciuto sulle tradizioni popolari. I criteri estetici vigenti nella letteratura europea furono introdotti nella letteratura ucraina dall'amico ed emulo letterario di Ševčenko, Pantelejmon Kuliš. A lui dobbiamo il primo rifacimento del Petrarca apparso nella nostra poesia moderna: il sonetto 61.

Due altri rappresentanti per eccellenza della letteratura ucraina, Ivan Franko e Lesja Ukrajinka, presi dall'entusiasmo per le idee alla moda coi loro dettami di servire il popolo, traducono qualcosa dall'italiano, ma sono attirati piuttosto dal «severo» Dante che dal lirico Petrarca.

Il loro contemporaneo Ivan Stešenko si cimenta nella traduzione del Petrarca, anche qui però non si tratta della poesia lirica, intima, ma della poesia a sfondo politico-sociale: la canzone «Italia mia...»

Partendo dall'impressionismo, si può parlare a ragion veduta di un processo parallelo di sviluppo dei vari stili artistici in Ucraina e nell'Europa occidentale.

Ma soltanto negli anni Venti di questo secolo la poesia ucraina si porta al livello della letteratura mondiale, non più attraverso l'opera di singoli autori (come era accaduto in passato), ma piuttosto nella totalità della sua esperienza artistica unitaria. In primo luogo occorre citare qui il gruppo dei parnassiani di Kiev, i cinque della pleiade neoclassica: Mykola Zerov, Maksym Ryls'kyj, Mychajlo Draj-Chmara, Pavlo Fylypovyč, Jurij Klen (Oswald Burghardt). Conoscitori della letteratura italiana e con lei congeniti, essi portano il sonetto ucraino alle vette della perfezione. Nelle loro liriche echeggia il Petrarca. Nell'estate di 1934 Zerov tradusse magni-

ficamente i suoi sonetti CCLXXIX e CCCXII per la progettata «Antologia della poesia mondiale» che però non fu pubblicata a causa dell'intensificazione del terrore staliniano. Draj-Chmara e più tardi Ryls'kyj lavorano alla traduzione della Divina Commedia.

Negli anni del dopoguerra spicca, già in esilio, la figura del «più giovane» dei neoclassici, quella di Mychajlo Orest (pseudonimo usato da Mychajlo Zerov). Ai fratelli Zerov, per l'appunto, dobbiamo le prime traduzioni di valore artistico di alcuni sonetti del Petrarca.

Non intendiamo tracciare qui un quadro della poesia ucraina, riteniamo però opportuno ricordare che, accanto ai neoclassici, si profilarono negli anni venti poeti di pari importanza, come Je. Plužnyk, V. Svidzins'kyj, P. Tyčyna. Negli anni trenta gli esuli ucraini produssero la «scuola praghese» coi poeti O. Ol'žyč, Olena Teliha, Je. Malanjuk, mentre nel periodo del dopoguerra nell'Ucraina sovietica assurse al rango di artista di prim'ordine Leonid Pervomajs'kyj.

L'anno 1974 ha visto in Ucraina la pubblicazione a varie riprese (per lo più nelle riviste letterarie) di alcune decine di traduzioni del Petrarca. Purtroppo, la maggior parte di esse, se non tutte, furono fatte non dall'originale, ma sulla falsariga dalle già esistenti traduzioni russe, senza conoscenza della lingua originale.

La raccolta di traduzioni di Igor Kaczurowskyj è il primo serio tentativo di dare al lettore ucraino un'idea complessiva del geniale lirico italiano, pietra miliare dalla quale prende inizio la grande via della nuova poesia europea.

Nel corso del secolo XX l'Ucraina ha potuto giovare di tre brevi schiarite durante le quali la sua cultura si è sviluppata in ragione di una relativa libertà: 1) tra la rivoluzione del 1905 (attuazione della riforma nella Russia zarista) fino alla prima guerra mondiale; 2) dal 1917 (l'anno della caduta dello zarismo) fino al 1929 (l'anno dell'ascesa al potere di Stalin e dell'inizio del terrore di

massa); 3) in una certa misura anche dal «disgelo chruščeviano» fino al consolidamento del potere di Brežnev (1956-1965).

Bisogna ricordare che durante il periodo noto per il «culto della personalità» staliniana l'85 per cento degli scrittori ucraini ha sofferto repressioni e sterminio, tra essi alcuni traduttori dall'italiano.

Ragion per cui non si meravigli lo slavista italiano, studioso di letteratura, prendendo in mano questo libro, che una pubblicazione del volume delle opere del Petrarca in lingua ucraina sia stata realizzata da noi solo ora.

l'Editore

I

Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono
 di quei sospiri ond'io nudriva 'l core
 in sul mio primo giovanile errore
 quand'era in parte altr'uom da quel' ch'i' sono:

del vario stile in ch'io piango e ragiono,
 fra le vane speranze e 'l van dolore,
 ove sia chi per prova intenda amore,
 spero trovar pietà, non che perdono.

Ma ben veggio or sí come al popol tutto
 favola fui gran tempo, onde sovente
 di me medesimo meco mi vergogno;

e del mio veneggiar vergogna è 'l frutto
 e 'l pentersi, e 'l conoscer chiaramente
 che quanto piace al mondo è breve sogno.

I

Від вас, хто вчує в розсипіві рим
 Мої, для серця благосні, зідхання,
 Що помилка їх породила рання
 З тих літ, як був я трохи не таким,

Цим віршам в розмаїтті стильовім,
 Де думка й сльози, біль і сподівання,
 Я ждав від вас, хто сам пізнав кохання,
 Хоч співчуття — не вибачення їм.

Та бачу сам, що довго для народу
 Був посміховищем, мое прозріння
 Для сорому лише дає нагоду,

Бо плодом маячіння — тільки стид,
 Та каяття, та ясне розуміння:
 Короткий сон все те, що любить світ.

XVI

Movesi il vecchierel canuto e bianco
del dolce loco ov'ha sua età fornita
e da la famigliuola sbigottita
che vede il caro padre venir manco;

indi traendo poi l'antico fianco
per l'estreme giornate di sua vita
quanto piú pò col buon voler s'aita,
rotto dagli anni e dal cammino stanco;

e viene a Roma, seguendo 'l desio,
per mirar la sembianza di colui
ch'ancor lassú nel ciel vedere spera:

cosí, lasso, talor vo cercand'io,
donna, quanto è possibile in altrui
la disiata vostra forma vera.

XVI

Рушає часом батько сиво-білий
Із любого, ще предківського дому
І покидає рід осиротілий,
Де сум і ляк лишаються по ньому,

І несучи своє старече тіло,
Долаючи останніх днів судому,
В єдиній волі він знаходить силу
Перемагати зламаність і втому.

І досягає Риму, щоб узріти
Лице Того*, хто б мав його зустріти —
Так вірить він — у горніх куцах раю.

Так само, Пані, гірко-нещасливий,
В обличчі інших — ніби це можливо —
Омріяний ваш образ я шукаю.

---

* Хустка св. Вероніки, на Україні znana під іменем «Не-
рукотворного Спаса», зберігається в соборі св. Петра в Римі.

XVIII

Quand'io son tutto vòlto in quella parte
ove 'l bel viso di madonna luce,
e m'è rimasa nel pensier la luce
che m'arde e strugge dento a parte a parte,

i' che temo del cor che mi si parte,
e veggio presso il fin de la mia luce,
vommene in guisa d'orbo, senza luce,
che non sa ove si vade e pur si parte:

cosí davanti a' colpi de la morte
fuggo, ma non sí ratto, che 'l desio
meco non venga, come venir sòle;

tacito vo, ché le parole morte
farian pianger la gente, et i' desio
che le lagrime mie si spargan sole.

XVIII

Коли звернусь туди, де образ Пані*,
Чиє обличчя — осяйний світець,
Тоді згадки промінно-полум'яні
Ятрять мене і палять нанівець.

Боюсь, чи серце витримати в стані,
І мого світла бачу я кінець,
І потемки відходжу, мов сліпець,
Котрий бреде в якісь краї незнані.

Так я тікаю від ударів смерти,
Та не настільки швидко, щоб, уперте,
Зі мною поруч би не йшло бажання.

Безмовно йду, уста мої — німі,
Щоб словом не зродити спочування,
Щоб мої сльози падали — самі**...

* Сонет побудовано на гомонімічних римах. Українська мова не має такої кількості потрібних гомонімів.

** Пор. у Шевченка:

Не потурай: легше плакати,
як ніхто не бачить...

XIX

Son animali al mondo de sí altera
vista che 'ncontra 'l sol pur si difende;
altri, però che 'l gran lume gli offende,
non escon fuor se non verso la sera:

et altri, col desio folle che spera
gioir forse nel foco, perché splende,
provan l'altra virtù, quella ch'encende:
lasso, el mio loco è 'n questa ultima schera!

Ch'i' non son forte ad aspettar la luce
di questa donna, e non so fare schermi
di luoghi tenebrosi o d'ore tarde.

Però con gli occhi lagrimosi e 'nfermi
mio destino a vederla mi conduce,
e so ben ch'i' vo dietro a quel che m'arde.

XIX

На світі є істоти гострозорі,
Що дивляться і сонцєві навстріть,
А інших сильне світло вже разить:
Зі сховів їх нічні виводять зорі.

Ще інші є, чиї бажання хворі
На блиск вогню керує марна хіть,
Хоч його сила спалить їх за мить, —
У зграї цій і я, в своєму горі,

Бо зір мій не витримує проміння
Цієї Пані, і бракує вміння
Для схову в темне місце й пізній час.

Тож бачити її — мій уділ надить,
Покірного, в сльозах, мене провадить
За тим услід, що спалює нараз.

XXXIV

Apollo, s'ancor vive il bel desio
che t'infiammava a le tesaliche onde,
e se non hai l'amate chiome bionde,
volgendo gli anni, già poste in oblio;

dal pigro gielo e dal tempo aspro e rio,
che dura quanto 'l tuo viso s'asconde,
difendi or l'onorata e sacra fronde
ove tu prima e poi fu' invescato io;

e per vertú de l'amorosa speme
che ti sostenne ne la vita acerba,
di queste impression l'aere disgombrava.

Sí vedrem poi per meraviglia insieme
seder la donna nostra sopra l'erba
e far de le sue braccia a se stessa ombra.

XXXIV

Якщо, Аполльо, ти зберіг жадання*,
Край тесалійських вод що зайнялося,
І в пам'яті — русявого волосся
Не затемнило часу проминання, —

Від льодовиць і від вітрів буяння,
Що образ твій вони ховають досі, —
Врятуй святе і гідне вшанування
Те віття, де спочить нам привелосся.

Хай би твого кохання міць і сила,
Що опертям в гіркім житті служила,
Нам показала сховане в тумані.

І ми б узріли чудо: перед нами
Сидить між трав прекрасна наша Пані
І робить тінь сама собі руками.

---

* У сонеті використано мітологему про Аполльо (Аполлона) та Дафне.

XXXV

Solo e pensoso i piú deserti campi
vo mesurando a passi tardi e lenti,
e gli occhi porto per fuggire intenti
ove vestigio uman la rena stampi.

Altro schermo non trovo che mi scampi
dal manifesto accorger de le genti,
perché negli atti d'allegrezza spenti
di fuor si legge com'io dentro avvampi;

sí ch'io mi credo omai che monti e piagge
e fiumi e selve sappian di che tempre
sia la mia vita ch'è celata altrui.

Ma pur sí aspre vie né sí selvagge
cercar non so, ch'Amor non venga sempre
ragionando con meco, et io con lui.

XXXV

В задумі, сам, в найбільш пустельне поле
Повільним кроком я, смутний, забрів
З надією втекти до тих пісків,
Що людський слід їх не значив ніколи.

Бо ліпшого немає заборола
Від надто вже цікавих глядачів,
Що їм — ознака потайних вогнів
Моя веселість, зовні прохолола.

Тож вірю я, що гори і річки,
Ліси й поля пізнають залюбки,
Чим є моє життя, для інших скрите.

Але ніде жорстоких і жорстких
Шляхів немає, щоб Амор по них
Зі мною не приходив говорити.

Perch'al viso d'Amor portava insegna
 mosse una pellegrina il mio cor vano,
 ch'ogni altra mi pareva d'onor men degna:

e lei seguendo su per l'erbe verdi
 udi' dir alta voce di lontano:
 — Ahi, quanti passi per la selva perdi! —

Allor mi strinsi a l'ombra d'un bel faggio,
 tutto pensoso, e rimirando intorno
 vidi assai periglioso il mio viaggio:
 e tornai in dietro quasi a mezzo 'l giorno.

Прочанка, що лицем — саме кохання,
 Вразила серце нестійке мені,
 Здалось: не варті інші вшанування.

Я йшов за нею по траві високій,
 Аж голос пролунав у далині:
 «Даремно ти у хащі губиш кроки!»

І я тоді у роздумі й тривозі
 До тінявого бука пригорнувсь,
 Помітив небезпеку на дорозі
 І десь опівдні з півпуті вернувсь.

LXI

Benedetto sia 'l giorno e 'l mese e l'anno
e la stagione e 'l tempo e l'ora e 'l punto
e 'l bel paese e 'l loco ov'io fui giunto
da' duo begli occhi che legato m'hanno;

e benedetto il primo dolce affanno
ch'i' ebbi ad esser con Amor congiunto,
e l'arco e le saette ond'i' fui punto,
e le piaghe che 'nfin al cor mi vanno.

Benedette le voci tante ch'io
chiamando il nome de mia donna ho sparte,
e i sospiri e le lagrime e 'l desio;

e benedette sian tutte le carte
ov'io fama l'acquisto, e 'l pensier mio,
ch'è sol di lei, sí ch'altra non v'ha parte.

LXI

Благословляю день той, місяць, рік,
Ту пору, і годину, і хвилину,
Прекрасну ту, куди прийшов, країну
І узи ті, що любий зір прирік.

Благословляю туги перший блік,
З яким я стрів мою любов єдину,
І лук, і стріли, що від них я гину,
Бо біль від ран до серця вже проник.

Благословенна незліченна тьма
Тих слів, що задля донни я розсіяв,
І прагнення, і сльози, і зідхання,

Благословенне це мое писання, —
Завжди на славу їй, — і думки вияв,
Що місця в нім для іншої — нема.

LXII

Padre del ciel, dopo i perduti giorni,
 dopo le notti vaneggiando spese
 con quel fero desio ch'al cor s'accese,
 mirando gli atti per mio mal sí adorni,

piacciati omai, col tuo lume, ch'io torni
 ad altra vita et a piú belle imprese,
 sí ch'avendo le reti indarno tese,
 il mio duro adversario se ne scorni.

Or volge, Signor mio, l'undecimo anno
 ch'i' fui somnesso al dispietato giogo
 che sopra i piú soggetti è piú feroce:

miserere del mio non degno affanno:
 reduci i pensier vaghi a miglior luogo:
 rammenta lor come oggi fusti in croce.

LXII

Небесний Батьку! Після марних днів,
 Після ночей, що в мареннях прожиті
 Задля недуги у облуднім світі,
 Із тим вогнем, що в серці пломенів, —

Яви бо ласку і ясної миті
 До кращих наверни мене чинів,
 Щоб супостат і роги поломив,
 Заплутавшись у свої власні сіті.

Вже скоро, Боже, одинадцять років,
 Як у ярмо я трапив нещасливе,
 Нещадне й найлютіше в цім житті.

Тож не карай моїх негідних кроків,
 На іншу ціль спрямуй бажання хтиве
 І нагадай про муки на хресті.

LXIII

Volgendo gli occhi al mio novo colore,
 che fa di morte rimembrar la gente,
 pietà vi mosse, onde benignamente
 salutando teneste in vita il core.
 La fraile vita, ch'ancor meco alberga,
 fu de'begli occhi vostri aperto dono
 e de la voce angelica soave;
 da lor conosco l'esser ov'io sono;
 che, come suol pigro animal per verga,
 così destaro in me l'anima grave.
 Del mio cor, donna, l'una e l'altra chiave
 avete in mano, e di ciò son contento,
 presto di navigare a ciascun vento:
 ch'ogni cosa da voi m'è dolce onore.

LXIII

Узріли ви, що кольором незвичним
 Я став на смерть подібний. Співчуття
 Торкнуло вас, і серцеві життя
 Лишили ви вітанням доброзичним,
 Ламке життя — що гостем мого тіла —
 Мені прекрасний погляд ваш дає,
 А з ним і ніжний голос янголиний.
 Тепер я знаю, в чім єство моє.
 І вже душа збудилась, обважніла,
 Як від дрючка ледача животина.
 Ключі від мого серця ви єдина
 Тримаєте обидва повсякчас.
 Для мене честь — сповняти ваш наказ
 І задля вас пливти під вітром стрічним.

CII

Cesare, poi che 'l traditor d'Egitto
 li fece il don de l'onorata testa,
 celando l'allegrezza manifesta,
 pianse per gli occhi fuor, sí come è scritto;

et Anibàl, quando a l'imperio afflitto
 vide farsi fortuna sí molesta,
 rise fra gente lagrimosa e mesta,
 per isfogare il suo acerbo despitto;

e cosí aven che l'animo ciascuna
 sua passíon sotto 'l contrario manto
 ricopre co la vista or chiara or bruna.

Pero s'alcuna volta io rido o canto,
 facciol perch'i' non ho se non quest'una
 via da celare il mio angoscioso pianto.

CII

Як єгиптянин Цезарю, зрадливий,
 На дар шляхетну голову приніс*, —
 Пролив прилюдно той немало сліз,
 Хоч, певно, був і радий і щасливий.

А Ганнібаль, коли хитнула вниз
 Засмучену державу доля мстива,
 Сміявся там, де плакав люд журливий,
 Щоб не ридать, як розпач люто гриз.

Так наші пристрасті душа ховає
 Під протилежним показним плащем,
 Під виглядом то ясным, то хмурнім.

Отож, коли сміюсь я чи співаю,
 Це шлях єдиний почуттям моїм,
 Щоб заховати смуток із плачем.

---

* Єгиптянин — Птолемей, «шляхетна голова» — Помпея.

CXII

Sennuccio, i' vo' che sappi in qual maniera
trattato sono e qual vita è la mia:
ardomi e struggo ancor com'io solia,
l'aura mi volve, e son pur quel ch'i' m'era.

Qui tutta umile e qui la vidi altera,
or aspra or piana, or dispietata or pia;
or vestirsi onestate or leggiadria,
or mansüeta or disdegnosa e fera.

Qui cantò dolcemente, e qui s'assise,
qui si rivolse, e qui rattenne il passo,
qui co' begli occhi mi trafisse il core;

qui disse una parola, e qui sorrise,
qui cangiò il viso. In questi pensier, lasso,
notte e dí tiemmi il signor nostro Amore.

CXII

Довідайся, Сеннуччо*, що в цю пору
Зі мною діється. Знов, нещасливий,
Палаю й гину. Легіт з лаврів — зливу
Приносить вражень — нині, як і вчора.

То бачу гордість, то саму покору,
Жорстку й плоху, безжальну й співчутливу,
То в шатах із чеснот і чарівливу,
Сумирну, чи зневажливу й сувору.

Тут заспівала солодко. Раптово
Вже повернулася. Повела очима —
І пронизали серце гарні очі:

Тут посміхнулася, тут сказала слово
І знітилася . . . Мене згадками цими
Наш пан Амор тримає дні і ночі . . .

---

* Сеннуччо Добрий — приятель Петрарки.

CXXVIII

Italia mia, benché 'l parlar sia indarmo
 a le piaghe mortali
 che nel bel corpo tuo sí spesse veggio,
 piacemi almen che' miei sospir sian quali
 spera 'l Tevere e l'Arno
 e 'l Po, dove doglioso e grave or seggio.
 Rettor del cielo, io cheggio
 che la pietà che ti condusse in terra
 ti volga al tuo diletto almo paese:
 vedi, Signor cortese,
 di che lievi cagion che crudel guerra,
 e i cor, ch'endura e serra
 Marte superbo e fero,
 apri tu, Padre, e 'ntenerisci e snoda;
 ivi fa' che 'l tuo vero,
 qual io mi sia, per la mia lingua s'oda.

Voi cui fortuna ha posto in mano il freno
 de le belle contrade,
 di che nulla pietà par che vi stringa,
 che fan qui tante pellegrine spade?
 perché 'l verde terreno

CXXVIII

Італіє моя! Хоч промовляти марно
 Проти смертельних виразок, які —
 Так часто бачу я — твоє вкривають тіло, —
 Принаймні я б хотів, щоб скарги ці гіркі
 Були такі, як прагнуть Тібр і Арно,
 І По, де я сиджу так сумно й наболіло.
 Владико неба, я тебе благаю,
 Хай милосердя, що тебе водило
 Колись на землю, і до цього краю
 Поверне. Зглянься, будь нам рятівник:
 Війна нещадна йде через дрібницю.
 Серця затвердлі, що замкнув у крицю
 Марс гордовито-лютий,
 Відкрий-но, Господи, розчуль їх і розкутай,
 Щоб мою правду стало чути,
 Хто б то не був я, через мій язик.

А ви, кому стерно дала до рук Фортуна
 У краї гарних піль і сар,
 Що співчуття до них утратили давно ви, —
 Пощо тут стільки чужинецьких шпаг?
 Щоб ці зелені вруна

del barbarico sangue si depinga?
Vano error vi lusinga;
poco vedete e parvi veder molto,
ché 'n cor venale amor cercate o fede:
qual piú gente possede,
colui è piú da suoi nemici avvolto.
O diluvio raccolto
di che deserti strani
per inondar i nostri dolci campi!
Se da le proprie mani
questo n'avvene, or chi fia che ne scampi?

Ben provvide Natura al nostro stato,
quando de l'Alpi schermo
pose fra noi e la tedesca rabbia;
ma 'l desir cieco encontra 'l suo ben fermo,
s'è poi tanto ingegnato,
ch'al corpo sano ha procurato scabbia.
Or dentro ad una gabbia
fiere selvagge e mansüete gregge
s'annidan sí che sempre il miglior geme;
et è questo del seme,
per piú dolor, del popol senza legge,
al qual, come si legge,
Mario aperse sí 'l fianco
che memoria de l'opra anco non langue,
quando assetato e stanco
non piú bevve del fiume acqua che sangue.

Од варварської червоніли крови*?
Вас сліплять власні помилки,
Ви вдасте провидців, сліпаки,
В падлюк шукаючи і вірности й любови.
Хто має більш багатства і снаги,
То тим щільніш його оточать вороги.
А ти, потопе збиранини,
З яких пустель чужинної країни
Ідеш — залити поле наше любе?
Якщо вітчизна гине
Від власної руки — хто нас звільнить од згуби?

Хоч про Державу нам сама природа дбала,
Поставивши Альпійського щита
Між лютістю німецькою і нами,
Та власній користі ворожа сліпота —
Лиха потала —
Здорове тіло вкрила лишаями.
І в спільному загоні з хижакими
Сумирна опинилася отара,
Де чути стогін ліпших, а не згуду.
І це, на сором нам, покара
Від беззаконного того народу,
Що — це з книжок відоме —
Жорстоко Маріо** його колись провчив,
І не побляк ще спомин тих часів,
Коли від спраги й від утоми
Він пив із річки кров — не воду.

* Пор. у Шевченка:
Де кров текла козацькая,
трава зеленіє...

** Римський полководець Гаюс Маріус (156-86 до н. Х.),
що успішно воював з германцями: 102 р. розбив тевтонів,
101 р. — кімврів.

Cesare taccio, che per ogni piaggia
fece l'erbe sanguigne
di lor vene ove 'l nostro ferro mise.
Or par, non so per che stelle maligne,
che 'l cielo in odio n'aggia:
vostra mercè, cui tanto si commise;
vostre voglie divise
guastan del mondo la piú bella parte.
Qual colpa, qual giudicio o qual destino
fastidire il vicino
povero, e le fortune afflitte e sparte
perseguire, e 'n disparte
cercar gente e gradire
che sparga 'l sangue e venda l'alma a prezzo?
Io parlo per ver dire,
non per odio d'altrui né per disprezzo.

Né v'accorgete ancor per tante prove
del bavarico inganno
ch'alzando il dito colla morte scherza?
Peggio è lo strazio, al mio parer, che 'l danno.
Ma 'l vostro sangue piove
piú largamente, ch'altr'ira vi sferza.
Da la mattina a terza
di voi pensate e vederete come
tien caro altrui chi tien sé così vile.
Latin sangue gentile,
sgombra da te queste dannose some;
non far idolo un nome
vano, senza soggetto,

Про Цезаря мовчу, який по всіх краях
Було кривавить трави
Із вен, куди вганяв залізо наше яре.
Але зійшла зоря неслави,
Зненавистю до нас війнуло в небесах,
І все це через вас, керівники-нездари,
Що ваші чвари
Псують частину світу щонайкращу.
Яке ж мірило тут або вина яка —
Цькувати жебрака,
Гонити тих, кого напризволяще
Лишила щасна доля. Справді: нащо
Людей шукати десь — та ще й радіти,
Як проливають кров і душу продають?
Я тільки правду хочу говорити,
В цій мові — не зневага і не лють...

Чи ж мало доказів, чи справи не здали ви
З баварської брехні*?
Щоб дратувати смерть, вони підносять палець**.
Глум — гірше шкоди, бачиться мені.
А ваша кров, мов злива
Дедалі рине: гнів поклав на вас зухвалець.
Від ранку і до третьої години***
Про себе думайте — і ясно стане вам:
Хто інших цінить так — себе знецінив сам.
О кров латинської родини,
Скинь з себе геть шкідливий цей тягар.
Навіщо ідолом чуже ім'я робити,
Намарно, без мети?

* Мова про німецьких мерценаріїв.

** Піднесений палець — знак здачі в полон.

*** Третя година, за нашим рахунком, — дев'ята ранку.

che 'l furor de lassú: gente ritrosa
vincerne d'intelletto,
peccato è nostro e non natural cosa.

Non è questo 'l terren ch'i' toccai pria?
non è questo il mio nido,
ove nudrito fui sí dolcemente?
non è questa la patria in ch'io mi fido,
madre benigna e pia,
che copre l'un e l'altro mio parente?
Per Dio, questo la mente
talor vi mova, e con pietà guardate
le lagrime del popol doloroso,
che sol da voi riposo
dopo Dio spera; e pur che voi mostriate
segno alcun di pietate,
vertú contra furore
prenderà l'arme e fia 'l combatter corto:
ché l'antico valore
ne l'italici cor non è ancor morto.

Signor, mirate come 'l tempo vola
e sí come la vita
fugge e la morte n'è sovra le spalle.
Voi siete or qui, pensate a la partita:
ché l'alma ignuda e sola
conven ch'arrive a quel dubbioso calle.
Al passar questa valle
piacciavi porre giù l'odio e lo sdegno,
venti contrari a la vita serena,
e quel che 'n altrui pena
tempo si spende, in qualche atto piú degno
o di mano o d'ingegno,
in qualche bella lode,
in qualche onesto studio si converta;

Коли наш інтелект змогли перемогти
Самою лютістю ці люди без освіти, —
Провина наша в тім, а не природний дар.

Хіба це не земля, що я любив торкати,
Не в цім хіба гнізді
Я вихований був так солодко і мило,
Не батьківщина це — причал моїх надій,
Лагідна й милостива мати,
Яка моїх батьків обох собою вкрила?
Мій Господи, якби цих віршів сила
Думки розворушила вам,
Щоб ви поглянули зі співчуттям
На сльози страдницькі народу,
Що, мов од Бога, жде од вас на мир і згоду!
Тож дайте знак йому у милості своїй:
Відвага піднесе проти хижацтва зброю,
І хай недовгим буде бій —
Адже колишній дух героя
Ув італійським серці ще живий!

Як пролітає час, погляньте-но, панове,
І як біжить життя.
Он смерть уже поза плечима.
Помисліть про відхід без вороття:
Душа самотня скине всі покрови
І піде геть незнаними дверима.
З цієї вийшовши юдолі,
Лишіть-но і зневагу, й зло —
Вітри, сумирній супротивні долі, —
І якщо вас чужі ятрили болі,
Коли дозвілля вам на гідний чин пішло,
Що дав ваш хист чи ваші руки —
Були то пісні звуки
Чи чесне вивчення науки, —

cosí qua giú si gode
e la strada del ciel si trova aperta.

Canzone, io t'ammonisco
che tua ragion cortesemente dica
perché tra gente altera ir ti convene,
e le voglie son piene
già de l'usanza pessima et antica,
del ver sempre nemica.
Proverai tua ventura
tra magnanimi pochi a chi 'l ben piace;
di' lor: — Chi m'assicura?
I' vo gridando: Pace, pace, pace.

То на землі вам радість не згаса,
І шлях для вас відкрито в небеса.

Ось мій наказ тобі, канцоне:
Промов ці аргументи чемно,
Бо йти повинна поміж гордунів,
У кого в серці темно,
Паскудні звички і закони,
Та ще й супроти правди гнів.
Ану ж бо, чи не пощастить
Знайти небагатьох, що мають душу щиру.
Скажи їм: «Хто нас захистить?»
Я ж кличу: «Миру! Миру! Миру!»

CXXXIV

Pace non trovo e non ho da far guerra,
 e temo e spero, et ardo e son un ghiaccio,
 e volo sopra 'l cielo e ghiaccio in terra,
 e nulla stringo e tutto 'l mondo abbraccio,

Tal m'ha in pregon, che non m'apre né serra,
 né per suo mi riten né scioglie il laccio,
 e non m'ancide Amore e non mi sferra,
 né mi vuol vivo né mi trae d'impaccio.

Veggio senza occhi e non ho lingua e grido,
 e bramo di perir e chaggio aita,
 et ho in odio me stesso et amo altrui.

Pascomi di dolor, piangendo rido,
 egualmente mi spiace morte e vita:
 in questo stato son, donna, per vui.

CXXXIV

Ні миру не знайду, ні зброї для борні.
 Боюсь надій, горю — й стаю неначе з льоду,
 Ширяю в небесах, плазуючи на дні,
 То обійму ніщо, то безмір небозводу.

Незамкнена тюрма судилася мені:
 Любов не закує й не пустить на свободу,
 Ані не зіб'є геть кайдани ці тісні,
 Ані заб'є мене, як зайву перешкоду.

Я бачу без очей, без язика кричу,
 В жаданні згинуту благаю: «поможіть!»
 Собі я знависнів, чужі — мені кохані.

Стражданням живучи, сміюся від плачу,
 Мені однаково, чи вмерти, а чи жить, —
 Це тільки через вас такий я став, о Пані!

CXXXVIII

Fontana di dolore, albergo d' ira,
scola d' errori e templo d' eresia
già Roma, or Babilonia falsa e ria,
per cui tanto si piange e si sospira;

o fucina d' inganni, o pregon dira
ove 'l ben more e 'l mal si nutre e cria,
di vivi inferno, un gran miracol fia
se Cristo teco alfine non s' adira.

Fondata in casta e umil povertate
contr' a' tuoi fondatori alzi le corna,
putta sfacciata: e dove hai posto spene?

Negli adulteri tuoi, ne le mal nate
ricchezze tante? Or Constantin non torna,
ma tolga il mondo tristo che 'l sostiene.

CXXXVIII*

Притулок люті, болю джерело,
Храм ересі і шлях знанням фальшивим,
Із Риму — Вавилоном нечестивим**
Ти стала — й сліз без ліку потекло.

Ковадло заблудів, тюрма — правдивим,
Де згин добру, росте й жиріє зло,
Живим ти пекло. Чудом би було,
Щоб не зайнявсь Христос на тебе гнівом.

Покора, цнота, бідність — ось коріння!***
Чи буцаєш рогами, як на гріх,
Блуднице ти безлична, проти них,

Од викиднів-вельмож ждучи спасіння?
Та з засвіту сумного Константин****
Не вийде: підеш ти туди, де він.

* На Тридентському соборі цей сонет Петрарки, разом із двома іншими та «Листами без адреси», внесено до Індексу заборонених творів.

** Ремінісценція з Першого соборного послання ап. Павла, де Рим названо Вавилоном (розд. 5, стих 13).

*** «Покора, бідність, цнота» — тричленна формула чернечої обітниці.

**** На зфальшованому «Дарові Константина» базувалася світська влада папства.

CLVI

I' vidi in terra angelici costumi
 e celesti bellezze al mondo sole,
 tal che di rimembrar mi giova e dole,
 ché quant'io miro par sogni, ombre e fumi;

e vidi lagrimar que' duo bei lumi
 ch'han fatto mille volte invidia al sole,
 et udi' sospirando dir parole
 che farian gire i monti e stare i fiumi.

Amor, senno, valor, pietate e doglia
 facean piangendo un piú dolce contento
 d'ogni altro, che nel mondo udir si soglia,

ed era il cielo a l'armonia sí intento,
 che non se vedea in ramo mover foglia:
 tanta dolcezza avea pien l'aere e 'l vento!

CLVI

Я споглядав звичаї янголині,
 Красу небесну, на землі єдину.
 Згадаю їх — і вже від болю гину,
 Бо все, крім них, це сни, дими і тіні.

В сльозах я бачив світочі промінні,
 Що й сонце задрить їм у ясну днину.
 Зідхання чув, що гори на долину
 Поверне й ріки стримає невпинні.

Любов, відвага, роздум, спочування
 Зі смутком у солодкому єднанні
 Гармонію нечувану творили.

Заслухались її небесні сили,
 Листок застиг незрушно на безвітрі,
 Солодкість розливалася в повітрі . . .

CLIX

In qual parte del ciel, in quale idea
era l'esempio onde natura tolse
quel bel viso leggiadro, in ch' ella volse
mostrar qua giù quanto lassú potea?

Qual ninfa in fonti, in selve mai qual dea
chiome d'oro sí fino a l'aura sciolse?
quando un cor tante in sé vertuti accolse?
benché la somma è di mia morte rea.

Per divina bellezza indarno mira,
chi gli occhi de costei già mai non vide,
come soavemente ella gli gira;

non sa come Amor sana e come ancide
chi non sa come dolce ella sospira
e come dolce parla e dolce ride.

CLIX

В яким кутку небес, незнаім досі,
В котрій з ідей найшла зразок Природа
Явити нам — що є найкраща врода,
На щб її зусилля спромоглося.

Богиня лісу, німфа ясновода
Чи розплітали золотіш волосся?
Де в серці стільки доброчинств злилося? —
Тих, що мені від них смертельна шкода.

Краси небесної шукає всеу,
Хто цих очей не бачив і не знає,
Як ніжність в їхнім поглядові ллеться,

Не знає, як Амор вбива й лікує,
Ані як солодко вона зідхає,
Як солодко говорить і сміється.

CLXXXIX

Passa la nave mia colma d'oblio
 per aspro mare, a mezza notte, il verno,
 enfra Scilla e Caribdi; et al governo
 siede 'l signore, anzi 'l nimico mio;

a ciascun remo un penser pronto e rio
 che la tempesta e 'l fin par ch'abbi a scherno;
 la vela rompe un vento umido eterno
 di sospir, di speranze e di desio;

pioggia di lagrimar, nebbia di sdegni
 bagna e rallenta le già stanche sarte,
 che son d'error con ignoranzia attorto.

Celansi i duo mei dolci usati segni;
 morta fra l'onde è la ragion e l'arte:
 tal ch'i' 'ncomincio a desperar del porto.

CLXXXIX

Пливе з усім, що маю я забути,
 Мій корабель опівночі, взими,
 Повз Сціллу і Харібду; на кермі
 Сидить володар мій і ворог лютий.

Що змах весла — то зліша чорна скрута,
 Де смерть і буря бавляться самі;
 Вітрило мокрий вітер рве у темі —
 З моїх зідхань і мрій його могутя.

Дощі зі сліз, зневаги нерозвійні
 На такеляж утомою лягли,
 Де помилок і незнання вузли.

Ховається мій звичний знак подвійний,
 Мистецтво й розум тонуть в глибину;
 Відчаявсь я, що порту досягну.

CXC

Una candida cerva sopra l'erba
verde m'apparve, con duo corna d'oro,
fra due riviere, all'ombra d'un alloro,
levando 'l sole a la stagione acerba.

Era sua vista sí dolce superba
ch'i' lasciai per seguirla ogni lavoro,
come l'avarò che 'n cercar tesoro
con diletto l'affanno disacerba.

«Nessun mi tocchi», al bel collo d'intorno
scritto avea di diamanti e di topazi:
«libera farmi al mio Cesare parve».

Et era 'l sol già volto al mezzo giorno;
gli occhi miei stanchi di mirar, non sazi,
quand'io caddi ne l'acqua, et ella sparve.

CXC

Сніжиста сарна на траві мені
З'явилася з рогами золотими,
Між двох річок, під лаврами густими,
Приніспи ранне сонце навесні.

Була така солодка велич в ній,
Що все лишив я, стежачи очима —
Немов скупар, який по скарб ітима,
Скорботи забуваючи земні.

І напис із коштовних самоцвітів
«Недоторкальна» — мала шия гарна —
«І вільна, як жадалось Владареві».

Минали вже години полудневі,
Втомились очі баченим, неситі, —
Зірвавсь в воду я — і зникла сарна.

CCXVI

Tutto 'l dí piango; e poi la notte, quando
 prendon riposo i miseri mortali,
 trovomi in pianto, e raddopiarsi i mali;
 cosí spendo 'l mio tempo lagrimando.

In tristo umor vo li occhi consumando,
 e 'l cor in doglia; e son fra li animali
 l' ultimo, sí che li amorosi strali
 mi tengon ad ogni or di pace in bando.

Lasso, che pur da l' un a l' altro sole
 e da l' una ombra a l' altra ho già 'l piú corso
 di questa morte che si chiama vita;

piú l' altrui fallo che 'l mi' mal mi dole:
 ché pietà viva, e 'l mio fido soccorso,
 vèdem' arder nel foco, e non m'aita.

CCXVI

Весь день я плачу. Потім, по ночах,
 Заледь убогі смертні сном спочили,
 Ридання вдвое набувають сили.
 Так цілий час проваджу я в сльозах.

З журби і суму зір мені потах.
 В жалобі серце. Світ мені немилий,
 Останньому з живин. Кохання стріли
 Мені до миру перетнули шлях.

Так ніч мине, на день благословиться.
 Нещасний, я довершую вже путь
 Тієї смерти, що життям зовуть.

А те найгірш болить, що рятівниця
 Не допоможе спочуттям мені,
 Хоч бачить, як горю я у вогні.

CCXVII

Già desiai con sí giusta querela
 e 'n sí fervide rime farmi udire,
 ch' un foco di pietà fessi sentire
 al duro cor ch' a mezza state gela,

e l' empia nube che 'l rafredda e vela
 rompesse a l'aura del mi' ardente dire,
 o fessi quell'altrui in odio venire,
 che' belli, onde mi strugge, occhi mi cela.

Or non odio per lei, per me pietate
 cerco, ché quel non vo', questo non posso:
 tal fu mia stella e tal mia cruda sorte!

Ma canto la divina sua beltate,
 ché, quand' i' sia di questa carne scosso,
 sappia 'l mondo che dolce è la mia morte.

CCXVII

Якби це нарікання справедливе
 Й кипучий вірш зробили, щоб мене
 Почули — жаль спажнув би замість гніву
 В тім серці, що і влітку — крижане.

Його нещадна хмара студить, гне,
 Та знищать хмару слів жаркі пориви*.
 Чи хай вона зненавистю війне,
 Бо зір ховає, де мій біль щемливий.

Та пріч ненависть! — спочуття шукаю.
 Відкинув першу, другого не маю —
 Це уділ мій, гірка моя облада.

Красу співаю, що їй дав Господь,
 Щоб, коли з себе обтрушу цю плоть,
 Побачив світ, що смерть — мені відрада.

* В цім вірші — неперекладна гра слів: «l'aura» — ле-
 гіт, алюзія до імени Лавра.

CCXVIII

Tra quantunque leggiadre donne e belle
 giunga costei ch' al mondo non ha pare
 col suo bel viso suol dell' altre fare
 quel che fa 'l di de le minori stelle.

Amor par ch' a 'l orecchie mi favelle
 dicendo: — Quanto questa in terra appare,
 fia 'l viver bello; e poi 'l vedrem turbare,
 perir vertuti e 'l mio regno con elle —

Come natura al ciel la luna e 'l sole,
 a l'aere i venti, a la terra erbe e fronde,
 a l'uomo e l'intelletto e le parole,

ed al mar ritollessee i pesci e l'onde:
 tanto e piú fien le cose oscure e sole,
 se morte li occhi suoi chiude et asconde.

CCXVIII

Серед яких би чарівних жінок
 Та, що немає рівних їй на світі,
 Не йшла, — ця врода в повнім цвіті
 З них робить те, що день — з дрібних зірок.

«Життя, — Аморів чую голосок, —
 Лиш нею красне; зникне, — й тої ж миті
 Чесноти будуть намулом залиті,
 І мого панування пройде строк.»

Як місяць — небу й сонце осяйне
 Заборонити, слово й глузд — людині,
 Повітрю — вітер, трави й лист — долині,

А в моря відібрати риб і хвилі, —
 Так стануть речі темні і немилі,
 Якщо колись їй очі смерть замкне.

CCXIX

Il cantar novo e 'l pianger delli augelli
in sul dí fanno retentir le valli,
e 'l mormorar de' liquidi cristalli
giú per lucidi freschi rivi e snelli.

Quella ch'ha neve il volto, oro i capelli,
nel cui amor non fúr mai inganni né falli,
destami al suon delli amorosi balli,
pettinando al suo vecchio i bianchi velli.

Cosí mi sveglio a salutar l'aurora
e 'l sol ch'è seco, e piú l'altro ond'io fui
ne' primi anni abbagliato e son ancora;

i' gli ho veduti alcun giorno ambedui
levarsi in seme, e 'n un punto e 'n un'ora
quel far le stelle, e questo sparir lui.

ССХІХ

Надранній спів пташиний, повний жалю,
Удосвіта одзвонює долини,
Де дзюркіт від текучого кришталю
Наниз вузькими річищами рине.

Золотокоса, сніголиця краля,
Що любить без омани і підміни,
Мене збудила блиском свого балю,
Коли старому пестила сивини*.

Вітаю я Аврору й сонце з нею.
Вже й друге сонце — бачу я — встає,
Що був я ним засліплений — і є.

Два сонця прокидаються з зорею.
З них перше — зорі в небесах затьмить,
Та зникне в сяйві другого за мить.

* Мітологема про кохання Аврори й Тітона. Див. також сонет ССХСІ.

CCXXXVII

Non ha tanti animali il mar fra l'onde,
né lassú sopra 'l cerchio de la luna
vide mai tante stelle alcuna notte,
né tanti augelli albergan per li boschi
né tant'erbe ebbe mai campo né spiaggia
quant'ha 'l mio cor pensier ciascuna sera.

Di dí in dí spero omai l'ultima sera
che scevri in me dal vivo terren l'onde
e mi lasci dormire in qualche spiaggia;
ché tanti affanni uom mai sotto la luna
non sofferse quant'io: sannolsi i boschi
che sol vo ricercando giorno e notte.

I' non ebbi già mai tranquilla notte,
ma sospirando andai mattino e sera,
poi ch'Amor femmi un cittadin de' boschi;
ben fia, prima ch'i' posi, il mar senz'onde
e la sua luce avrà 'l sol da la luna
e i fior d'april morranno in ogni spiaggia.

Consumando mi vo di spiaggia in spiaggia
el dí pensoso, poi piango la notte,
né stato ho mai se non quanto la luna;
ratto, come imbrunir veggio la sera,
sospir del petto e de li occhi escono onde
da bagnar l'erbe e da crollare i boschi.

CCXXXVII

Стількох живин морські не мають хвилі,
Так рясно не оточували місяць —
Не бачив я — зірки котроїсь ночі,
Ні стільки птахів не живе у лісі,
Ні стільки трав не мають поле й берег, —
Як моє серце має дум щовечір.

Із дня на день жду на останній вечір,
Щоб ґрунт живий в мені відтяв від хвилі
І спати щоб поклав мене на берег;
Бо стільки лих, відколи світить місяць,
Ще не зазнав ніхто. І хащі в лісі
Це знають, де ходжу я дні і ночі.

Спокійної іще не мав я ночі,
Зідхаючи, блукаю день і вечір —
Мені Амор дав громадянство в лісі;
Доки спочину, зникнуть в морі хвилі,
І сонцеві позичить світла місяць,
І квіти мертві вкриють кожен берег.

Несу гризоти з берега на берег,
Задума — вдень, і сльози — серед ночі,
Не знаю відпочинку, мовби місяць;
І щойно бачу, як темніє вечір,
Зідхають груди, слізні ринуть хвилі,
Що зростять трави й зрушать віття в лісі.

Le città son nemiche, amici i boschi
a' miei pensier, che per quest'alta spiaggia
sfogando vo col mormorar de l'onde
per lo dolce silenzio de la notte:
tal ch'io aspetto tutto 'l dì la sera,
che 'l sol si parta e dia luogo a la luna.

Deh or foss'io col vago de la luna
addormentato in qua' che verdi boschi,
e questa, ch'anzi vespro a me fa sera,
con essa e con Amor in quella spiaggia
sola venisse a starsi ivi una notte,
e 'l dì si stesse e l' sol sempre ne l'onde.

Sovra dure onde al lume de la luna,
canzon, nata di notte in mezzo i boschi,
ricca spiaggia vedrai deman da sera.

Міста — це вороги, дерева в лісі
Думкам є друзі. Де високий берег,
Я виллю ті думки під плескіт хвилі,
Серед солодкого спокою ночі.
Так цілий день чекаю я на вечір,
Щоб сонце відійшло і вийшов місяць.

Якби заснути там, де світить місяць,
Все спати, спати у зеленім лісі,
Щоб та, яка до смерку робить вечір*,
Сама прийшла на той далекий берег,
І не наблизивсь день до тої ночі,
І залишилось сонце завжди в хвилі.

Усе це буде: хвилі й світлий місяць,
І пісня ночі, що постала в лісі,
Й багатий берег — хай-но прийде вечір . . .

---

* Аллюзія до не названих на ймення Селени та пастуха Ендіміона. Пор. сонет М. Рильського «Заснув Ендімій на місячній поляні».

CCLIX

Cercato ho sempre solitaria vita,
 (le rive il sanno e le campagne e i boschi),
 per fuggir questi ingegni sordi e loschi,
 che la strada del cielo hanno smarrita,

e se mia voglia in ciò fusse compita,
 four del dolce aere de' paesi toschi
 ancor m'avria tra' suoi bei colli foschi
 Sorga, ch'a pianger e cantar m'aita.

Ma mia fortuna, a me sempre nemica,
 mi risospigne all loco ov'io mi sdegno
 veder nel fango il bel tesoro mio;

a la man ond'io scrivo è fatta amica
 a questa volta, e non è forse indegno:
 Amor sel vide, e sal madonna ed io.

CCLIX

В житті я завжди прагнув самоти
 (Це знають поле, ліс, струмки в ізворах),
 Рвавсь від умів глухих, короткозорих,
 Що їм шляхів до неба не знайти.

І жив би я — коли б дійшов мети —
 Як не в тосканських запашних просторах,
 Лиш там, де Сорга в тінявих узорах
 Мій помагала спів і плач вести.

Але жбурнула доля зловорожа
 Мене в це місце, де на жах і сором
 Мій скарб найкращий бачу я в багні.

Та вірю, що хоч раз вона pomoже
 Руці, що пише: бачене Амором
 Відоме лиш Мадонні та мені.

CCLXI

Qual donna attende a gloriosa fama
 di senno, di valor, di cortesia,
 miri fiso nelli occhi a quella mia
 nemica, che mia donna il mondo chiama.

Come s'acquista onor, come Dio s'ama,
 come è giunta onestà con leggiadria
 ivi s'impara, e qual è dritta via
 di gir al ciel, che lei aspetta e brama;

ivi 'l parlar che nullo stile aguaglia
 e 'l bel tacere e quei cari costumi
 che 'ngegno uman non pò spiegar in carte.

L'infinita bellezza ch'altrui abbaglia
 non vi s'impara, ché quei dolci lumi
 s'acquistan per ventura e non per arte.

CCLXI

Як жінці бути прагнеться в пошані
 За те, що грічна, і розумна, й строга, —
 Хай гляне в очі глибше якомога
 Тій, що моя — як люди кажуть — Пані.

Чим здобувають честь, як люблять Бога,
 Де чари й чесність у сполуці дані, —
 Навчитись можна там, і в чім — дорога,
 Що в небеса провадить, їй жадані.

Її речей не варті жодні стилі,
 Мовчання — гарне, її звички милі
 Не схопить хист, не висловить писання.

Її краса безмежна й непогасна,
 Що сліпить інших — це не плід навчання,
 Не дар мистецтва — тільки доля щасна.

CCLXII

— Cara la vita, e dopo lei mi pare
vera onestà che 'n bella donna sia.
— L'ordine volgi: e' non fûr, madre mia,
senza onestà mai cose belle o care;

e qual si lascia di suo onor privare
né donna è piú né viva; e se qual pria
appare in vista, è tal vita aspra e ria
via piú che morte e di piú pene amare.

Né di Lucrezia mi meravigliai
se non come a morir le bisognasse
ferro, e non le bastasse il dolor solo —

Vengan quanti filosofi fûr mai
a dir di ciò: tutte lor vie fien basse,
e quest'una vedremo alzarsi a volo.

CCLXII

«Життя — це найдорожче. Після нього
Честь в гарній жінці слід би цінувати.»
«Без чести нам — зміни порядок, мати! —
Ні гарного нема, ні дорогого.

І та, що допустилась її втрати,
Не жінка вже, й не жить їй після того.
Її життя, жорстоке й винувате,
Є гірше смерти і жалю гіркого.

Люкреція мене не здивувала.
Лише чому ножа потребувала —
Чи, щоб умерти, болю їй не досить?»

Тож хай усі філософи приходять:
Дороги їхні часто вниз заводять,
І тільки це — у височінь підносить.

CCLXIII

Arbor vittoriosa triunfale,
onor d'imperadori e di poeti,
quanti m'hai fatto di dogliosi e lieti
in questa breve mia vita mortale!

Vera donna, et a cui di nulla cale
se non d'onor, che sovr'ogni altra mieti;
né d'Amor visco temi o lacci o reti,
né 'nganno altrui contra 'l tuo senno vale.

Gentilezza di sangue e l'altre care
cose tra noi, perle e robini et oro,
quasi vil soma, egualmente dispregi;

l'alta beltà, ch'al mondo non ha pare,
noia t'è, se non quanto il bel tesoro
di castità par ch'ella adorni e fregi.

CCLXIII*

Звитяжна й тріумфальна купино**,
Від кого честь царям, співці в пошані
І дні, де щастя з горем заодно,
В короткому житті моему дані.

Ніщо бо не важливе Справжній Пані,
Для кого честь — єдине знамено.
Минула сіль Амора ти давно,
І жодній непідвладна ти омані.

Шляхетність крові і усі скарбниці,
Усі ці перли, золото й рубіни —
Ти зневажавш їх, як речі ниці.

Краса висока, між усіх — єдина,
Тобі нудна, якщо серед чеснот
Вона не прикрашає скарбу цнот.

* Останній сонет за життя Лаври.

** Лавровий кущ. Алюзійна гра словами лавр — Лавра.

CCLXXII

La vita fugge e non s'arresta un'ora
e la morte vien dietro a gran giornate
e le cose presenti e le passate
mi dànno guerra, e le future ancora;

e 'l rimembrare e l'aspettar m'accora
or quinci or quindi, sí che 'n veritate,
se non ch'i' ho di me stesso pietate
i' sarei già di questi pensier fora.

Tornami avanti s'alcun dolce mai
ebbe 'l cor tristo, e poi da l'altra parte
veggió al mio navigar turbati i venti:

veggió fortuna in porto, e stanco omai
il mio nocchier, e rotte arbore e sarte,
e i lumi bei che mirar soglio, spenti.

CCLXXII

Життя це втеча, чий нестримний біг
Смерть крок-у-крок повторює за мною.
Всі речі, що я мав чи маю їх,
З майбутніми — на мене йдуть війною.

Я вже лякаюсь спогадів своїх,
Стає чекання мукою страшною;
Якби не жаль до себе, вже б давно я
Від цих думок себе звільнити міг.

Дивлюсь навкіл: чи серцю, де журба,
Щось припаде солодке? Але в-вічі —
Вітрами скаламучена плавба,

У порті шторм, стомився мій стерничий,
Упала щогла, паруси подерті.
Мої світла затьмило млою смерти . . .

CCLXXIV

Datemi pace, o duri miei pensieri:
non basta ben ch'Amor, Fortuna e Morte
mi fanno guerra intorno e 'n su le porte,
senza trovarmi dentro altri guerrieri?

E tu, mio cor, ancor se' pur qual eri?
Disleal a me sol, ché fere scorte
vai ricettando e se' fatto consorte
de' miei nemici sí pronti e leggieri.

In te i secreti suoi messaggi Amore,
in te spiega Fortuna ogni sua pompa
e Morte la memoria di quel colpo

che l'avanzo di me conven che rompa;
in te i vaghi pensier s'arman d'errore:
per che d'ogni mio mal te solo incolpo.

CCLXXIV

Благаю миру в вас, сумні думки.
Адже Амор, Недоля, Смерть в облогу
Мене взяли, доходять до порогу,
Що не боронять жодні вояки.

Чому ж, невірне серце, знов таки
Ти супостатам злим даєш дорогу,
Приймаєш їх, готове на підмогу,
Тим ворогам, що звинні і прудкі?

Тобі Амор таємні слав листи,
Недоля чванькувато хизувалась,
Плекала спогад Смерть про той удар,

Що мав добити, з мене що зосталось,
В тобі ставав безглуздим думки чар —
В моему горі винне тільки ти.

CCLXXV

Occhi miei, oscurato è 'l nostro sole,
anzi è salito al cielo et ivi splende:
ivi il vedremo ancora, ivi n'attende,
e di nostro tardar forse li dole.

Orechie mie, l'angeliche parole
sonano in parte ove è chi meglio intende;
piè miei, vostra ragion là non si stende
ov'è colei ch'esercitar vi sòle;

dunque perché mi date questa guerra?
Già di perdere a voi cagion non fui
vederla, udirla e ritrovarla in terra;

Morte biasmate, anzi laudate Lui
che lega e scioglie, e 'n un punto apre e serra,
e dopo 'l pianto sa far lieto altrui.

CCLXXV

Мій зоре! Нам затьмилося зарання
Те сонце, що десь сяє з висоти
І жде: коли ж ми маємо прийти,
І з болем бачить наше зволікання.

Мій слухе! Мови янгольське звучання
Вже чують кращі слухи, а не ти.
Стопи мої! Нема вже тут мети,
Куди вела надія на спіткання.

Чому ж бо ви воюєте зі мною?
Чи ж був я втрати вашої виною?
Для вас усіх причиною розлук?

Смерть проклиняйте, а Того хваліте,
Хто може вмить піднести і звалити
І посилає щастя після мук . . .

CCXCI

Quand'io veggio dal ciel scender l'aurora
 co la fronte di rose e co' crin d'oro,
 Amor m'assale, ond'io mi discoloro
 e dico sospirando: — Ivi è Laur' ora —

O felice Titon, tu sai ben l'ora
 da ricovrare il tuo caro tesoro;
 ma io che debbo far del dolce alloro?
 ché se 'l vo' riveder, conven ch'io mora.

I vostri dipartir non son sí duri,
 ch'almen di notte suol tornar colei
 che non ha 'schifo le tue bianche chiome:

le mie notti fa triste e i giorni oscuri
 quella che n'ha portato i penser miei
 né di sé m'ha lasciato altro che 'l nome.

CCXCI

Коли на небі бачу я Аврору
 З чолом із рож, волоссям золотим,
 Стаю нараз знеможено-блідим,
 «Десь Лавра там!» — мій шепіт лине вгору.

Ти щасний, о Тітоне*! В певну пору
 Твій найдорожчий скарб стає твоїм.
 А лавр солодкий? Що чинити з ним?
 Лиш смерть моя його відкриє зору.

Прощання ваші не такі гіркі,
 Бож уночі вертається кохана,
 І їй не прикра сивина твоя.

Мені ж і ніч сумна, і днина тьмяна:
 Та, що забрала всі мої думки,
 Покинула мені саме ім'я.

---

* Див. примітку до сонета ССХІХ.

CCXCII

Gli occhi di ch'io parlai sí caldamente,
e le braccia e le mani e i piedi e 'l viso
che m'avean sí da me stesso diviso
e fatto singular da l'altra gente;

le cresse chiome d'or puro lucente
e 'l lampeggiar de l'angelico riso
che solean fare in terra un paradiso,
poca polvere son che nulla sente.

Et io pur vivo, onde mi doglio e sdegno,
rimaso senza 'l lume ch'amai tanto
in gran fortuna e 'n disarmato legno.

Or sia qui fine al mio amoroso canto,
secca è la vena de l'usato ingegno
e la cetera mia rivolta in pianto.

CCXCII

Ті очі, що я палко славив їх,
Ступня й рука, і передпліччя й лиця,
В мені самім що провели границю
І відрізли від людей усіх,

Тих кучерів лискучість золотих,
Усмішки янгольської блискавиця,
Від чого раєм звати світ годиться, —
Вже тільки прах без почуттів живих.

А я живу між болів і жалів,
Без світлича, який я так любив,
З неснащеною лоддю, під грозою.

Кінця доходить мій любовний спів,
Засохла жила метко-жвавих слів,
І моя цитра вибухла сльозою.

ССХСІІІ

S'io avesse pensato che sí care
fossin le voci de' sospir miei in rima,
fatte l'avrei dal sospirar mio prima
in numero piú spesse, in stil piú rare;

morta colei che mi facea parlare
e che si stava de' pensier miei in cima,
non posso, e non ho piú sí dolce lima,
rime aspre e fosche far soavi e chiare.

E certo ogni mio studio in quel tempo era
pur di sfogare il doloroso core
in qualche modo, non d'acquistar fama;

pianger cercai, non già del pianto onore
or vorrei ben piacer, ma quella altera
tacito stanco dopo sé mi chiama.

ССХСІІІ

Якби я знав, що рими стануть милі,
Коли у них зідхання прозвучить,
Ці рими я б робив заздалегідь
Числом рясніші, рідкісніші в стилі.

Про кого тільки й думав я щомить,
Для кого промовляв я — та в могилі.
Немає терпуга — переточить
Важкі слова на ніжно-яснокрилі.

Були тоді усі мої старання
Лише на те, щоб серце від страждання
Звільнити якось, — не здобути світ.

Не прагнув слави плач мій сумовитий,
Запрагнув би — та кличе гордовита
Мене, німого, за собою вслід.

CCXCIV

Soleasi nel mio cor star bella e viva,
 com' alta donna in loco umile e basso:
 or son fatto io, per l'ultimo suo passo,
 non pur mortal, ma morto, et ella è diva.

L'alma d'ogni suo ben spogliata e priva,
 Amor de la sua luce ignudo e casso
 devrian de la pietà romper un sasso;
 ma non è chi lor duol riconti o scriva:

ché piangon dentro, ov'ogni orecchia è sorda
 se non la mia, cui tanta doglia ingombra
 ch'altro che sospirar nulla m'avanza.

Veramente siam noi polvere et ombra,
 veramente la voglia cieca e 'ngorda,
 veramente fallace è la speranza.

CCXCIV

Колись жила висока й гарна пані
 У мене в серці вбогim і низьким;
 Привів на небо її крок останній,
 А я не смертним став, а неживим; —

Відібрано в душі скарби кохані,
 Розставсь Амор зі світочем своїм,
 Зі співчуття розбити б камінь їм,
 Та описать їх біль ніхто не в стані:

Хай плачуть усередині, в ушах
 Хай ні в чиїх той плач не віддається, —
 Мені ж зідхати тільки застається.

Направду бо ми — лише тiнь і прах,
 Направду прагнення — сліпі й захланні,
 Направду всі надії є оманні.

CCC

Quanta invidia io ti porto, avara terra,
ch'abbracci quella cui veder m'è tolto
e mi contendi l'aria del bel volto
dove pace trovai d'ogni mia guerra!

Quanta ne porto al ciel, che chiude e serra
e sí cupidamente ha in sé raccolto
lo spirto da le belle membra sciolto
e per altrui sí rado si diserra!

Quanta invidia a quell'anime che 'n sorte
hanno ora sua santa e dolce compagnia,
la quale io cercai sempre con tal brama!

Quant'a la dispietata e dura morte,
ch'avendo spento in lei la vita mia,
stassi ne' suoi begli occhi e me non chiama!

ССС

Як заздрю я тобі, о земле хтива,
Що обіймаєш ту, яка мені
Давала відпочинок від борні, —
І рис її краса — твоя пожива.

Як заздрю небові, яке жадливо
Замкнуло і тримає в вишині
Дух, що покинув члени чарівні
І зрідка відкривається, мов диво.

Як заздрю душам, що для них відрадне,
Святе й солодке товариство є,
Якого завжди я шукав охоче.

І смерті заздрю я, твердій, нещадній,
Що, загасивши в ній життя моє,
Безмовно увійшла в прекрасні очі . . .

CCCXI

Quel rosignuol, che sí soave piagne
 forse suoi figli o sua cara consorte,
 di dolcezza empie il cielo e le campagne
 con tante note sí pietose e scorte,

e tutta notte par che m'accompagne
 e mi rammente la mia dura sorte,
 ch'altri che me non ho di chi mi lagne
 ché 'n dee non credev'io regnasse Morte.

O che lieve è inganar chi s'assecura!
 Que' duo bei lumi assai piú che 'l sol chiari
 chi pensò mai veder far terra oscura?

Or cognosco io che mia fera ventura
 vuol che vivendo e lagrimando impari
 come nulla qua giù diletta e dura!

CCCXI

Той соловей, який так ніжно плаче
 За дітьми чи за по́другою, з болю
 Солодкий спів звіряє небу й полю
 В мелодії тужливій і тремтячій,

Тут, біля мене, він всю ніч неначе
 Нагадує мою жорстоку долю:
 Не знав бо я, що смерти зла сваволя
 І на богинь чатує нетерпляче.

Обманюються часто й найпевніші!
 Два гарних світла, що від сонць ясніші, —
 Хто б думав! — стали темною землею.

І вже збагнув я лютий вирок долі:
 Це пам'ятати, плачучи за нею,
 Що радощі не вічні в цій юдолі.

CCCXII

Né per sereno ciel ir vaghe stelle
 né per tranquillo mar legni spalmati
 né per campagne cavalieri armati
 né per bei boschi allegre fere e snelle,

né d'aspettato ben fresche novelle
 né dir d'amore in stili alti ed ornati
 né tra chiare fontane e verdi prati
 dolce cantare oneste donne e belle,

né altro sarà mai ch'al cor m'aggiunga:
 sí seco il seppe quella seppellíre
 che sola agli occhi miei fu lume e specchio.

Noia m'è 'l viver sí gravosa e lunga
 ch'i chiamo il fine per lo gran desire
 di riveder cui non veder fu 'l meglio.

CCCXII

Ні в яснім небі рух плянет над нами,
 Ні в тихім морі смолені човни,
 Ні збройні лицарі, що мчать полями,
 Ні ліс, прудкої повний дичини,

Ні довгожданна свіжість новини,
 Ні повість про закоханих без тямі,
 Ні край джерел, де зелень глушини,
 З піснями на устах шляхетні дами, —

З того нічому серце вже не радо, —
 Адже його забрала з цього світу
 Та, що була очей моїх свічадо.

Так над життям тяжить журба моя,
 Що кличу смерть, бо прагну ту узріти,
 Що краще був не зрів ніколи б я.

CCCXX

Sento l' aura mia antica, e i dolci colli
veggo apparire, onde 'l bel lume nacque,
che tenne gli occhi mei mentr' al ciel piacque
bramosi e lieti, or li ten tristi e molli.

O caduche speranze, o penser' folli!
Vedove l' erbe e torbide son l' acque,
nel qual io vivo e morto giacer volli,

sperando alfin da le soavi piante
e da' belli occhi suoi, che 'l cor m' hann' arso,
riposo alcun de le fatiche tante.

Ho servito a signor crudele e scarso:
ch' arsi quanto 'l mio foco ebbi davante,
or vo piangendo il suo cenere sparso.

CCCXX

Мій давній легіт* чую на горбах,
Для зору любе світло де вродилосьь
І стало — доки небові хотілосьь —
Жагою й щастям; нині зір — в сльозах.

О марність мрій, о безум у думках!
Вдовіють трави, плесо помутилосьь,
Пустим і зимним те гніздо лишилосьь,
Де я живу, хоч ліпше був би прах.

Від ніжних ніг — якби збулосьь тепер це —
І від очей, що запалили серце,
Тоді б нарешті спбчину діждать!

Я панові служив — черствому скнарі.
Тож довелосьь, згорівши на пожарі,
Над попелом розвіяним ридать.

* Legit — l'aura.

L'aura e l'odore e 'l refrigerio e l'ombra
del dolce lauro e sua vista fiorita,
lume e riposo di mia stanca vita,
tolto ha colei che tutto 'l mondo sgombra.

Come a noi il sol, se sua soror l'adombra,
cosí l'alta mia luc'è a me sparita;
i' cheggio a Morte incontra Morte aita,
di sí scuri pensieri Amor m'ingombra.

Dormit'hai, bella donna, un breve sonno,
or se' svegliata fra li spirti eletti,
ove nel suo fattor l'alma s'interna,

e se mie rime alcuna cosa ponno,
consecrata fra i nobili intelletti
fia del tuo nome qui memoria eterna.

Духмяний легіт*, тінь і прохолоду,
Що лавр дає солодкий в повнім цвіті,
І світло, і спочинок у негоду —
Забрала та, що візьме все на світі.

Мов сонце, що затьмилося в zenіті,
Погашено в мені цю світлу вроду,
Думки любовні тьмою оповиті:
Лиш Смерть од Смерти дасть мені свободу.

Недовгим сном ти спала, гарна Пані,
Прокинувшись між духів, недоклична,
Вернулась до Творця душа блаженна.

Якщо мені ці вірші нащось дані,
Хай, для шляхетних розумів священна,
Твого ім'я тут буде пам'ять вічна.

---

* Легіт — l'aura. Улюблена алюзія Петрарки.

CCCXXXIII

Ite, rime dolenti, al duro sasso
 che 'l mio caro tesoro in terra asconde,
 ivi chiamate chi dal ciel risponde,
 benché 'l mortal sia in loco oscuro e basso.

Ditele ch'ì son già di viver lasso,
 del navigar per queste orribili onde;
 ma, ricogliendo le sue sparte fronde,
 dietro le vo pur così passo passo,

sol di lei ragionando viva e morta,
 anzi pur viva ed or fatta immortale
 a ciò che 'l mondo la conosca ed ame.

Piacciale al mio passar esser accorta,
 ch'è presso omai: siami a l'incontro, e quale
 ella è nel cielo a sé mi tiri e chame.

CCCXXXIII

Йдїть, рими болїсні, до тої брили,
 Що мїй найкращий скарб під нею скрито.
 Закличте там — і з неба ждїть одвіту,
 Хоч тлїнні рештки в тьмі, в глибу спочили.

Повїдajte їй, що я не маю сили
 По хвилях плавати жахного свїту,
 Натомїсть лист лавровий сумовито
 Збираю крок за кроком — до могили.

Живу чи мертву — думцї не забути,
 Це їй безсмертя хочу я здобути,
 Що має свїт пїзнати й полюбити.

Повїдajte їй, ласкаво розкажїте,
 Що я вже близько, я чекаю стрїчі,
 Вона є в небї: хай мене покличе.

CCCXXXVIII

Lasciato hai, Morte, senza sole il mondo
 oscuro e freddo, Amor cieco ed inerme,
 leggiadria ignuda, le bellezze inferme,
 me sconsolato ed a me grave pondo,

cortesia in bando et onestate in fondo;
 dogliom'io sol, né sol ho da dolerme
 ché svelt'hai di vertute il chiaro germe:
 spento il primo valor, qual fia il secondo?

Pianger l'aer e la terra e 'l mar dovrebbe
 l'uman legnaggio, che senz'ella è quasi
 senza fior prato o senza gemma anello.

Non la conobbe il mondo mentre l'ebbe:
 conobbil'io ch'a pianger qui rimasi
 e 'l ciel che del mio pianto or si fa bello.

CCCXXXVIII

Ти, Смерте, світ без сонця залишила,
 У зимній тьмі; сліпим, без стріл — Амора,
 Вже зваба в наготі, краса є хвора,
 І нести мій тягар мені несила.

Ізгоєм — гречність, на чесноту — змора;
 В журбі я сам, мов іншим і без діла,
 Що світлий пагін цноти смерть скосила.
 Як прима згасла, то навіщо втора?

Повітря, море і земля тужити
 Над людством мали б, що без неї — наче
 Без геми перстень і без квітів луки.

Але живу її не знав ти, світе:
 Знав тільки я, що плачу тут з розпуки,
 Та небеса, чий скарб — за ким я плачу.

CCCXLVI

Li angeli eletti e l'anime beate
cittadine del cielo, il primo giorno
che madonna passò, le fûr intorno
piene di meraviglia e di pietate.

— Che luce è questa e qual nova beltate —
dicean tra lor — per ch'abito sí adorno
dal mondo errante a quest'alto soggiorno
non salí mai in tutta questa etate? —

Ella contenta aver cangiato albergo
si paragona pur coi piú perfetti,
e parte ad or ad or si volge a tergo

mirando s'io la seguo, e par ch'aspetti:
ond'io voglie e pensier tutti al ciel ergo
perch'i' l'odo pregar pur ch'i' m'affretti.

CCCXLVI

Блаженні духи й ангели добірні,
Небесної оселі старожили,
Коли ввійшла Мадонна, окружили
Її в благоговійності безмірній.

«Що за новітній світоч невичірній?
В такім одінні пишнім, — говорили, —
Піднестися не мав ніхто ще сили
З блудного світу в ці місця нагірні.»

Вона нову вподобала господу,
Де дорівняла тим, що бездоганні.
Але часом на землю нетерпляче —

Чи йду за нею? — дивиться неначе;
А я в думках сягаю небозводу:
Бо чую все, щоб поспішав, благання.

CCCLII

Spirto felice che si dolcemente
volgei quelli occhi piú chiari che 'l sole,
e formavi i sospiri e le parole
vive ch'ancor mi sonan ne la mente,

già ti vid'io d'onesto foco ardente
mover i piè fra l'erbe e le vïole,
non come donna ma com'angel sòle,
di quella ch'or m'è piú che mai presente;

la qual tu poi, tornando al tuo Fattore,
lasciasti in terra, e quel soave velo
che per alto destin ti venne in sorte.

Nel tuo partir parti del mondo Amore
e cortesia, e 'l sol cadde del cielo,
e dolce incominciò farsi la Morte.

CCCLII

Щасливий душе! Солодко очима
Яснішими над сонце ти водив,
Творив звучання тих зідхань і слів,
Що пам'ять їх жива і незнищима,

Як вогнище шляхетне нині зримий,
Між трав і фіялкових квітників,
Проходиш ти, як ангел би ходив,
А не жона між жонами земними,

Яку, до Бога повернувшись, ти
Лишив землі, мов ніжне покривало,
Призначене для вищої мети.

Зійшли зі світу по твоїм відході
Любов і гречність; сонце з неба впало,
І стала Смерть солодкою відтоді.

CCCLIII

Vago augelletto che cantando vai
o ver piangendo il tuo tempo passato
vedendoti la notte e 'l verno a lato
e 'l dì dopo le spalle e i mesi gai,

se come i tuoi gravosi affanni sai
così sapessi il mio simile stato
verresti in grembo a questo sconcolato
a partir seco i dolorosi guai.

I' non so se le parti sarian pari,
ché quella cui tu piangi è forse in vita,
di ch'a me Morte e 'l ciel son tanto avari

ma la stagion e l'ora men gradita
col membrar de' dolci anni e de li amari
a parlar teco con pietà m'invita.

CCCLIII

Пташино красна, що тепер сумними
Піснями ти оплакуєш минуле,
Бо дні веселі й місяці минули,
А йдуть зима і ніч услід за ними, —

Якби ти за турботами тяжкими
Про невтишимий смуток мій почула,
Мені на лоно ти злетіла б, чула,
Щоб нам ділитись лихами своїми.

Але чи справді наші долі — рівні?
За ким ти плачеш — десь живе, можливо.
Для мене ж небо й Смерть — скупі і гнівні.

Проте цією хмурою добою
Про дні солодкі і гіркі з тобою
Я буду розмовляти співчутливо.

CCCLVIII

Non pò far Morte il dolce viso amaro,
 ma 'l dolce viso dolce pò far Morte;
 che bisogn' a morir ben altre scorte?
 quella mi scorge ond'ogni ben imparo;

e Quei che del suo sangue non fu avaro,
 che col pè ruppe le tartaree porte,
 col suo morir par che mi riconforte.
 Dunque vien', Morte, il tuo venir m' è caro,

e non tardar, ch' egli è ben tempo omai,
 e se non fusse, e' fu 'l tempo in quel punto
 che madonna passò di questa vita.

D'allor innanzi un dí non vissi mai:
 seco fui in via e seco al fin son giunto,
 e mia giornata ho co' suoi piè fornita.

CCCLVIII

Ї красу не зробить Смерть гіркою —
 Сама стає солодкою нараз.
 Чи ж іншу провідницю в смертний час
 Знайду я в край добра і супокою?

І Той, хто кров свою пролив за нас,
 Хто вибив браму Тартару ногою, —
 Своєю смертю — і мене він спас . . .
 Приходь же, Смерте, — станеш дорогою!

Та не барись! — я жду на твій прихід.
 Твоя пора прийшла тієї миті,
 Коли Мадонна залишила світ.

Відтоді більше я не жив на світі,
 Бо до кінця дорогою моєю
 Уже дійшов, прямуючи за нею.

CCCLXV

I' vo piangendo i miei passati tempi
 i quai posi in amor cosa mortale,
 senza levarmi a volo, abbiend'io l'ale
 per dar forse di me non bassi essempli.

Tu che vedi i miei mali indegni et empi,
 Re del cielo, invisibile, immortale,
 soccorri a l'alma dīsviata e frale,
 e 'l suo defetto di tua grazia adempi;

sí che, s'io vissi in guerra ed in tempesta,
 mora in pace ed in porto, e se la stanza
 fu vana, almen sia la partita onesta.

A quel poco di viver che m'avanza
 ed al morir degni esser tua man presta:
 tu sai ben che 'n altrui non ho speranza.

CCCLXV*

Оплакую мої минулі роки,
 Що їх любов до смертної сповнила.
 Я не спромігсь на лет, хоч мав і крила,
 Щоб стати іншим за зразок високий.

Ти бачиш зол моїх негідні кроки,
 Небесний Царю, вічний, можносилий.
 Врятуй же душу, що в гріхах заскніла,
 І милістю воздай їй за пороки.

Так, що хоч жив я там, де бурі й війни,
 То хоч би вмер спасенно і спокійно
 І відійшов почесно з цього світу.

На мить мою останню недожиту,
 Як і на смерть, о зглянься, Боже з раю:
 На Тебе всю надію покладаю.

---

* Останній сонет у книзі «Канцоньере». Після нього
 приходять ще канцона — акафіст до Божої матері.

Il mar tranquillo, producer la terra
fiori et erbette, el ciel queto girarsi,
gli ucceli piú che l'usato allegrarsi
quando fuori Eol Zefiro disserra,

ho già veduto; e se 'l veder non erra,
veggo le donne belle e vaghe farsi,
e le bestie ne' boschi accompagnarsi,
e pace e triegua farsi d'ogni guerra,

posarsi i buoi de le fatiche loro,
e bobolchi e pastor sotto alcuna ombra
cercare il fresco e riposarsi alquanto.

Ma io, che per amor mi discoloro
e cui disio piú che speranza ingombra,
riposare non posso tanto o quanto.

Спокійне море і земля, що родить
Траву і квіти. Мирний неба шир,
І птаство радісно його скородить,
Як дме Еолом звільнений Зефір.

Якщо не помиляється мій зір,
Краса й прикраса жінку благородить,
І звірина у лісі разом ходить,
І після воєн завжди прийде мир.

Лягають відпочити і воли.
Чи плугатар чи то пастух лягли
У холодку спочити на хвилину.

А я, з кохання, в постаті блідій,
Чиї бажання більші від надій,
Не маю супокою, ні спочину.

TRIONFO DELLA MORTE

Quella leggiadra e gloriosa donna
ch'è oggi ignudo spirto e poca terra
e fu già di valor alta colonna,
tonava con onor da la sua guerra,
allegra, avendo vinto il gran nemico,
che con suo' ingegni tutto 'l mondo atterra,
non con altr'arme che col cor pudico
e d'un bel viso e de' pensieri schivi,
d'un parlar saggio e d'onestate amico.
Era miracol novo a veder ivi
rotte l'arme d'Amore, arco e saette,
e tal morti da lui, tal presi e vivi.
La bella donne e le compagne elette
tornando da la nobile vittoria
in un bel drappelletto ivan ristrette;
poche eran, perché rara è vera gloria,
ma ciascuna per sé pareva ben degna
di poema chiarissimo e d'istoria.
Era la lor vittoriosa insegna
in campo verde un candido ermellino,
ch'oro fino e topazi al collo tegna;
non uman veramente, ma divino
lor andar era, e lor sante parole:

ТРИУМФ СМЕРТИ*

Та чарівлива і преславна пані,
Що нині голий дух і прах земний,
Як стовп чеснот, котрі були їй дані,
Вся в почестях, верталася з війни,
Радіючи, що ворога здолала
(Він спритністю був світові страшний),
Хоч зброєю лиш чисте серце мала,
З яким цнотливу думку й красний вид
І мудре слово дружба поєднала.
Всі з подивом дивилися услід
На зламані Амора лук і стріли,
Живих і мертвих жертв його похід.
Прекрасна пані й товариство миле
По здобутті шляхетних перемог
Загін свій невеличкий зупинили.
Було їх мало, бо небагатьох
Вінчає справжня слава. Але кожна
Поєми варта й шани всіх епох.
У них була ознака переможна:
Біль горностаю на зеленім тлі...
З топазів ланцюжок... Хо́да вельможна
Божественною бачиться здалі.
Хто народився для такої долі —

* З *Тріумфів*. Початок третього розділу.

beato s'è qual nasce a tal destino!
Stelle chiare pareano, in mezzo un sole
che tutte ornava e non toglie lor vista,
di rose incoronate e di viole.
E come gentil cor onore acquista,
così venia quella brigata allegra,
quando vidi un'insegna oscura e trista;
et una donna involta in veste negra,
con un furor qual io non so se mai
al tempo de' giganti fusse a Flegra,
si mosse e disse: — O tu, donna, che vai
di gioventute e di bellezze altera,
e di tua vita il termine non sai,
io son colei che sí importuna e fera
chiamata son da voi, e sorda e cieca
gente, a cui si fa notte innanzi sera.
Io ho condotto al fin la gente greca
e la troiana, a l'ultimo i Romani,
con la mia spada la qual punge e seca,
e popoli altri barbareschi e strani;
e giugnendo quand'altri non m'aspetta
ho interrotti infiniti penser vani.
Or a voi, quando il viver piú diletta,
drizzo 'l mio corso innanzi che Fortuna
nel vostro dolce qualche amaro metta.

Святі слова — блажен той на землі.
Були — мов зорі. Й сонце в їхнім колі
Відтінювало весь краси їх чар,
В короні з рож, з фіялок в авреолі.
Як лагідним серцям почесний дар,
Так ця весела зграйка виступала,
Коли з'явився знак лихих примар:
Загорнена у чорні покривала,
Жона з такою люттю, що, мабуть,
Гігантів біля Флегри ще поймала,
Рекла зненацька: — Ти, що свою путь
Проходиш, горда юністю й красою,
Не знавши, що кінця не оминуть!
Небажана й лиха перед тобою,
Я післана до вас, сліпців глухих,
Покрити вас до смерку ночі тьмою.
Я викінчила греків, а по них
Також троянців, римлян — після того
Моїм мечем, що коле й ріже всіх —
Тьму варварського люду і чужого!
Волю я зненацька надійти —
І рву безмежжя мріяння пустого.
Тепер до вас, що повні пишноти,
Скеровую я путь, заки Фортуна
В солодкість не влила вам гіркоти . . .

[LA MORTE DI SOFONISBA*]

Ecce parum fausto finem positurus amori
Phoebus ab Oceano rediens surgebat eoo.
Concrepuere tubae; surgit tremefactus, et iras
suscitat, ac questu se saepe revolvit eodem.
Postquam castra videt fremitu testantia motum,
et metuit mandata ducis, vimque affore credit,
si neget, horrendum dictu et miserabile sumit
consilium, quod tristis amor dabat: aurea fido
pocula dat servo, custodia dira veneni
credita cui fuerat. Rex haec undantia summo
ac superinfusa cernens spumantia morte:

---

* Dall' Africa.

СМЕРТЬ СОФОНІЗБИ*

Вже, покладаючи край малошасливій любові,
З раннього Феб океану вертаючись, вгору здіймався.
Труби уже затрубили, і він** із тремтінням підвівся.
Він, що збуджує гнів і сам від гніву страждає.
І, подивившись на табір, де гамір і рух почалися,
Та боячися наказу вождя*** й переконаний в тому,
Що за відмову сповнити наказ буде караний тяжко,
Рішення князь прийняв водночас сумне і жахливе,
Що підказало йому нещасливе кохання. Вручає
Келиха він золотого вірному служці, що догляд
Мав над отрутою. Глянув на чарку, де пінно отрута,
Аж через рінця ллючися, кипіла, й промовив до
служки:

---

* Кінцевий епізод з п'ятої частини поеми *Африка*.

** Мова про Массінісу, нумідійського царя, чий перемоги над Картагеню уможливили римлянам почати Третю пунічну війну. (149—146 р. до н. Х.).

*** Корнелій Публій Сціпіон (власне — Скіпіо) Африканський, римський полководець. 146 р. до н. Х. взяв і зруйнував Картагеню.

«Vade »ait« et miserae mea tristia munera perfer
reginae, strictosque deos absolve fidemque.
Me promissorum memorem sciat illa: secundum
impleo. Sunt superi testes, erat altera longe
conditio mihi grata magis, tentataque frustra
est via, si qua foret, per quam regina maneret
coniugio contenta meo. Romanus ab alto
dux vetat: huic nostri, sic di statuere, potestas
fortunaque iubente data est. Sibi consulat ergo:
cogitet unde ruens quo sit prostrata; quis illam
exitus excipiat viduatam nomine nostri;
insuper et primi reverentia quanta mariti,
quanta patris virtus: titulisque et sanguine dignum
consilium paret ipsa sibi. Quod possum unum,
instrumenta fugae libertatisque paramus».
Haec ait, atque oculos lacrimis avertit honestos.
Nuntius accelerans reginae ad limina pulsat

«Йди та нещасній княгині* вручи цей сумний
подарунок,
Шлюб розв'яжи, що йому заporукою — боги.
Хай знає
Я не забув обітниць і нині виконую другу —
Боги за свідка мені, що мені б набагато миліший
Інший був вихід, ніж цей, та марна була моя
спроба
Якось дорогу знайти — наколи б вона існувала, —
Щоб княгиня була подружжям зі мною щаслива.
Римський бо вождь заборону наклав. Адже боги
судили
З ласки Фортуни йому владу посісти над нами.
Отже, нехай розміркує вона і розмислить, у чому
Буде, розвідниці, їй порятунок. Нехай пригадає
Першого мужа** велику повагу і батька***
чесноти.
Гідне звання її й роду нехай вона рішення прийме.
Це ж бо єдине, що нам залишилось для втечі й
свободи.»
Мовивши це, одвернув сльозами наповнені очі.
А посланець поспішив до порогів княгині, постукав,

* Софонізва, дочка картагенського полководця Газдрубала, наречена Массінісси, видана силоміць за Сіфакса. На сюжет про долю Софонізби пізніше постали, м. ін., однойменна, перша в літературі італійського Відродження, клясична трагедія Джана Джорджо Тріссіно (1515 р.), а також образ «Смерть Софонізби» Джованні Баттісти Карото (музей Кастельвеккіо у Вероні).

** Сіфакс — чоловік Софонізби, один з африканських володарів, що був союзником то римлян, то картагенян. Потрапив у полон до римлян, де й загинув.

*** Газдрубал — картагенський полководець під час Третьої пунічної війни. Третій з черги полководець із таким іменем.

munera dira ferens. Pannis anus obsita et annis
prosilit, atque habitum conspectaque pocula narrat.
Substitit attonitae similis similisque paventi;
nec remorata diu, positoque instincta pavore:
«Ingrediat» ait. Stat terrae lumina fixus
et peragit commissa tremens; intercipit illa:
«Suscipio mandata libens, nec dona recuso
regia, si maius nihil est, quod mittere dulcis
posset amans: certe melius moriebar, in ipso
funere ni demens nupsissem; numina testor
conscia, non aliquid quoniam de coniuge caro
sit nisi dulce mihi; sed sidera promptius alta,
terrenis ut eram vinculis exuta, petebam.
Hoc refer extremum, et mortis mihi testis adesto.
At vos, caelicolae et qui maria ampla tenetis,
quique locum mundi medium stygiasque tenebras,
quas adeo licet ante diem, si iusta precandi
materia est, praestate pias his questibus aures;
audiat et coelum et pelagus tellusque profunda.
En morior; mortisque magis me causa dolere,
quam mors ipsa facit. Quid enim commercia tangunt
nostra duces latios? En quanta superbia genti!

Дар той принісши смертельний. Швидко бабуся
виходить,
Вкрита завоями літ і одежі, і вже господині
Оповідает про вигляд слуги і про келих. Почувши,
Та нерухома застигла на місці, мов громом прибита,
Але невдовзі свій страх поборолла і мовить бабусі:
«Хай увійде!» Посланець потупивши очі, з
тремтінням,
Все передав, що йому доручили. Уз'явши, княгиня
Мовить: «Доручення радо приймаю. Й від княжого
дару
Не відмовляюсь, раз інших не мав він дарунків; та
певно,
Ліпше б я вмерла була, аніж з ним одружилась,
шалена,
В смертну годину, й не те, щоб усе, подароване
мужем —
Кличу богів за свідків, що знають це разом зі
мною, —
Стало б менше солодким для мене, але я б раніше,
Вільною, як і була, до зірок би злетіла, земнії
Пути порвавши... Повідж йому це і моєї будь
свідком
Смерти. А ви, небожителі й владники ширу
морського,
Ті, що в середині світу і в темряві Стиксу, куди я,
Мабуть, тепер прийду передчасно, — якщо для
моління
Справжню я маю підставу, вуха наставте святії —
Хай це і небо, і море, і надра підземні почують.
Ось я вмираю. Та смерти причина — за смерть
болючіша:
Чом наші справи вождів так турбують латинських?
І що за

Non satis est hostem regnis spoliasset paternis:
libertate animos spoliant, et rite coactis
coniugiis sanctoque audent irrumpere amanti
ac pactos laniare toros. Victoria postquam
romano stat certa duci, nec flectere quisquam
fata potest aeterna Iovis, sint ultima vitae
tristia, et eximiis sua Roma ingrata tropheis,
exul ut a patria deserto in rure senescat
solus et a fidis longe semotus amicis;
nec videat sibi dulce aliquid, qui dulcia nobis
omnia praeripuit. Tum cari iniuria fratris
exagitet, doleatque suos non aequa ferentes;
filius extremos inglorius aggravet annos.
Indigno tandem atque inopi claudare sepulcro,
iratusque tibi et patriae moriari relictas,
Scipio, et infames saxi inscribe querelas.
Tu quoque finitimo semper quatere tumultu,
si secum posthac, coniunx carissime, firmum
foedus habes: videas abeuntes funere natos
intempestivo, et foedatos cedere nepotes

Гордість у цього народу! Не досить хіба, що
супустошив
Ворог вітчизну? І душу вже позбавляють свободи,
І до подруж, що закон і свята їх любов поєднали,
Сміють втручатися, шлюбні вражаючи узи. Звятига
Вже є за римським вождем. Уже не змінити нікому
Вічну Юпітера волю. Тож хай він діждеться
сумного
Скону. Йому хай невдячним за стільки величних
трофеїв
Рим його буде. Хай віку в дальнім селі доживає
Він як вигнанець із рідного краю, самотній,
надійних
Друзів позбувшись. Утіхи хай у житті не знає,
Він, який нас утіхи позбавив. Нехай його мучить
Кривда від любого брата, досадує хай на недобрі
Вчинки, що він заподіяв родині. Хай синова ганьба
Тяжко огірчить життя його роки останні. Нарешті,
Скіпію, хай ти похований будеш безславно в
гробниці
Вбогій, у гніві на себе й на Рим, що його ти
покинув, —
Та напиши на надгробній плиті ганебні докори . . .
Ти ж, найдорожчий мій муже, якщо після смерти
моєї
Далі триматимеш з Римом, хай тебе мучить
неспокій,
Хай ти побачиш, як смерть незріла дітей твоїх
візьме,
Як один одного будуть вбивати знеславлені внуки.

alterna. Veniens illa de gente cruentus
 rusticus insultet generi per vulnera vestro,
 et trahat ante rudem vinctos per moenia currum;
 ornet et ex vobis proprios tua Roma triumphos!»
 Dixerat: ac circum gemitum lacrimasque videres
 astantesque fero attonitos intendere fini.
 Illa manu pateramque tenens et lumina coelo
 attollens: «Sol alme» inquit «superique, valete;
 Massinissa, vale, nostri memor». Inde malignum
 ceu sitiens haurit non mota fronte venenum,
 tartareasque petit violentus spiritus umbras.

Хай жорстокий мужлан* над племенем вашим
 глумиться,
 Зв'язаних, містом волочить поперед возом дебелим,
 Рим твій нехай перемоги свої оздоблює вами!»
 Мовила так. І ти б наокола побачив ридання,
 Сльози присутніх, прибитих скорим кінцем
 невблаганним.
 Келих піднісни в руці, звела вона очі до неба:
 «Сонце яснее, — сказала, — і боги небесні,
 прощайте.
 Й ти, Массініссо, прощай і мене не забудь». —
 І отруту
 Згубну, з обличчям спокійним, неначе тамуючи
 спрагу,
 Випила. І відійшов її дух в Тартар, до тіней.

* Маріус — римський полководець, див. прим. до канцони *До Італії*.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

- Petrarca, Francesco: *Canzoniere, Trionfi, Rime Varie e una scelta di versi latini*. Torino 1958.
- Petrarca, Francesco: *Le Rime*. A cura di Giosué Carducci e Severino Ferrari. Firenze 1899. Nuova presentazione di Gianfranco Contini. Firenze 1972.
- Petrarca, Francesco: *Canzoniere*. Milano 1974.
- La Divina Commedia di Dante Alighieri*. Commenti per cura di Eugenio Camerini. Milano 1911.
- Alighieri, Dante: *La Divina Commedia*. Commentata da Carlo Grabher. Milano 1973.
- Giuliani, Alfredo: *Antologia della poesia italiana. Dalle origini al Trecento*. Vol. 1. Milano 1975.
- Poeti del Dolce Stil Nuovo*. A cura di Mario Marti. Firenze 1969.
- Lirici del Cinquecento*. A cura di Daniele Ponchirolli. Torino 1968.
- Frasso, Giuseppe: *Itinerari con Francesco Petrarca*. Padova 1974.
- Dizionario letterario Bompiani degli autori di tutti i tempi e di tutte le letterature*. Vol. III. Milano 1956.
- Dizionario letterario Bompiani delle opere e dei personaggi di tutti i tempi e di tutte le letterature*. Milano, vol. II, 1960 e vol. VIII, 1961.
- Parandowski, Jan: *Petrarka*. Warszawa 1975.
- Грушевський, Михайло: *Історія української літератури*. Т. 5. Нью-Йорк 1960.
- Парандовський, Ян: *Петрарка*. Київ, «Всесвіт» ч. 10, 1972.

- Н а л и в а й к о, Д. С.: *Петрарка й Боккаччо в давній українській літературі*. «Радянське літературознавство» ч. 12, 1976.
- Б а ж а н, Микола: *Петрарка у східнослов'янському світі*. «Всесвіт», ч. 8, 1981.
- Я р х о, Борис: *Лекції, читані в Курському педінституті рос. мовою*. (Рукописн. запис І. Качуровського).
- История национальной литературы в Италии. Лекции читанные в императорскомъ санктпетербургскомъ университете* М. Пинто. Т. І. Санктпетербургъ 1869.
- К о р е л и н, Михаил: *Ранний итальянский гуманизм и его историография. Критическое исследование*. Т. II. Франческо Петрарка. С.-Петербург 1914.
- Д е С а н к т и с, Франческо: *История итальянской литературы*. Т. I. Перевод с итальянского под ред. Д. Михальчи. Москва 1963.
- Хрестоматия по зарубежной литературе. Эпоха Возрождения*. Т. I. Сост. В. Пуришев. Москва 1959.
- Энциклопедический словарь*. Под ред. И. Е. Андреевского. Изд. Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И. А. Ефрон (С.-Петербург). С.-Петербург 1890.
- Литературная Энциклопедия*. Т. 1-9. та 11. 1929—1939 (Москва).
- Краткая Литературная Энциклопедия*. Гл. ред. А. А. Сурков. Гос. изд. «Сов. Энциклопедии».

УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ З ПЕТРАРКИ

- З е р о в, Микола: *Sonnetarium*. Берхтесгаден 1948.
- Море і мушля. Антологія європейської поезії*. Переклади М. Ореста. «Інститут Літератури», Мюнхен 1959.
- З е р о в, Микола: *Вибране*. Київ 1966.
- П е т р а р к а, Франческо: *Канцоньєре. Вибране*. З італійської мови переклав Ігор Качуровський. Лондон, «Визвольний Шлях», чч. 7-8, 1974.
- П е т р а р к а, Франческо: *Сонети*. З італійської переклав Дмитро Паламарчук. Київ, «Всесвіт», серпень 1974.
- П е т р а р к а, Франческо: *Три сонети*. (Пер. Дмитро Паламарчук). Львів, «Жовтень» 1974.
- П е т р а р к а, Франческо: *Сонети*. З італійської переклав Дмитро Паламарчук. Київ, «Літературна Україна», липень 1974.
- К а ч у р о в с ь к и й, Ігор: *Петрарка в українській поезії*. Лондон, «Визвольний Шлях», ч. 11, 1975.
- Шляхом сонета*. З італійської та еспанської переклав Ігор Качуровський. Мюнхен, «Сучасність», квітень 1976.
- П а в л и ч к о, Дмитро: *Сонети*. Київ 1978.
- П е т р а р к а, Франческо: *Смерть Софронізи*. Переклад І. Качуровського. Торонто, «Нові Дні», листопад 1978.
- Світанок. Із європейської поезії Відродження. Збірка*. Упор. Дмитро Наливайко. Київ 1978.
- П е т р а р к а, Франческо: *Сонети*. Переклад з італійської Дмитра Павличка. Львів, «Жовтень» ч. 1, січень 1978.
- Шляхом сонета*. З італійської та еспанської переклав Ігор Качуровський. Мюнхен, «Сучасність» ч. 11, листопад 1980.
- П е т р а р к а, Франческо: *До Італії*. Переклад І. Качуровського. Торонто, «Нові Дні», листопад 1980.
- П е т р а р к а, Франческо: *Сонети*. Переклади П. Сліпчука та В. Корнієнка. (Газетна публікація).

ПОКАЗНИК ЗМІСТУ

- 7 І. КАЧУРОВСЬКИЙ. Вступний нарис
19 Perché solo ora?

ПОКАЗНИК ПОЧАТКОВИХ ВІРШІВ

CANZONIERE

- 26 Voi ch'ascoltate in rime sparse il suono (I)
27 Від вас, хто вчує в розсипові рим
28 Movesi il vecchierel canuto e bianco (XVI)
29 Рушає часом батько сиво-білий
30 Quand'io son tutto volto in quella parte (XVIII)
31 Коли звернусь туди, де образ Пани
32 Son animali al mondo de sí altera (XIX)
33 На світі є істоти гострозорі
34 Apollo, s'ancor vive il bel desio (XXXIV)
35 Якщо, Аполльо, ти зберіг жадання
36 Solo e pensoso i più deserti campi (XXXV)
37 В задумі, сам, в найбільш пустельне поле
38 Perch'al viso d'Amor portava insegna (LIV)
39 Прочанка, що лицем — саме кохання
40 Benedetto sia 'l giorno e 'l mese e l'anno (LXI)
41 Благословляю день той, місяць, рік
42 Padre del ciel, dopo i perduti giorni (LXII)
43 Небесний Батьку! Після марних днів
44 Volgendo gli occhi al mio novo colore (LXIII)
45 Узріли ви, що кольором незвичним
46 Cesare, poi che 'l traditor d'Egitto (CII)
47 Як єгиптянин Цезарю, зрадливий

48 Sennuccio, i' vo' che sappi in qual manera (CXII)
49 Довідайся, Сennуччо, що в цю пору
50 Italia mia, benché 'l parlar sia indarno (CX XVIII)
51 Італіє моя! Хоч промовляти марно
60 Pace non trovo e non ho da far guerra (XXXXIV)
61 Ні миру не знайду, ні зброї для борні
62 Fontana di dolore, albergo d'ira (CX XVIII)
63 Притулок люті, болю джерело
64 I' vidi in terra angelici costumi (CLVI)
65 Я споглядав звичаї янголині
66 In qual parte del ciel, in quale idea (CLIX)
67 В яким кутку небес, незнанім досі
68 Passa la nave mia colma d'oblio (CLXXXIX)
69 Пливе з усім, що маю я забути
70 Una candida cerva sopra l'erba (CX)
71 Сніжиста сарна на траві мені
72 Tutto 'l dì piango; e poi la notte, quando (CCXVI)
73 Весь день я плачу. Потім, по ночах
74 Già desiai con sí giusta querela (CCXVII)
75 Якби це нарікання справедливе
76 Tra quantunque leggiadre donne e bello (CCXVIII)
77 Серед яких би чарівних жінок
78 Il cantar novo e 'l pianger delli augelli (CCXIX)
79 Надранній спів пташиний, повний жалю
80 Non ha tanti animali il mar fra l'onde (CCXXXVII)
81 Стількох живин морські не мають хвилі
84 Cercato ho sempre solitaria vita (CCLIX)
85 В житті я завжди прагнув самоти
86 Qual donna attende a gloriosa fama (CCLXI)
87 Як жінці бути прагнеться в пошані
88 — Cara la vita, e doro lei mi pare (CCLXII)
89 «Життя — це найдорожче. Після нього...
90 Arbor vittoriosa triunfale (CCLXIII)
91 Звитязна й триюфальна купино
94 La vita fugge e non s'arresta un'ora (CCLXXII)
95 Життя це втеча, чий нестримний біг
96 Datemi pace, o duri miei pensieri (CCLXXIV)

97 Благаю миру в вас, сумні думки
98 Occhi miei, oscurato è 'l nostro sole (CCLXXV)
99 Мій зоре! Нам затьмилося зарання
100 Quand'io veggio dal ciel scender l'aurora (CCXCI)
101 Коли на небі бачу я Аврору
102 Gli occhi di ch'io parlai sí caldamente (CCXCII)
103 Ті очі, що я палко славив їх
104 S'io avosse pensato che sí care (CCXCIII)
105 Якби я знав, що рими стануть милі
106 Soleasi nel mio cor star bella e viva (CCXCIV)
107 Колись жила висока й гарна пані
108 Quanta invidia io ti porto, avara terra (CCC)
109 Як заздрю я тобі, о земле хтива
110 Quel rosignuol, che sí soave piagne (CCCXI)
111 Той соловей, який так ніжно плаче
112 Né per sereno ciel ir vaghe stelle (CCCXII)
113 Ні в яснім небі рух планет над нами
114 Sento l'aura mia antica, e i dolci colli (CCCXX)
115 Мій давній легіт чую на горбах
116 L'aura e l'odore e 'l refrigerio e l'ombra (CCCXXVII)
117 Духмяний легіт, тінь і прохолоду
118 Ite, rime dolenti, al duro sasso (CCCXXXIII)
119 Йдіть, рими болісні, до тої брили
120 Lasciato hai, Morte, senza sole il mondo (CCCXXXVIII)
121 Ти, Смерте, світ без сонця залишила
122 Li angeli eletti e l'anime beate (CCCXLVI)
123 Блаженні духи й ангели добірні
124 Spirto felice che sí dolcemente (CCCLII)
125 Щасливий душе! Солодко очима
126 Vago augelletto che cantando vai (CCCLIII)
127 Пташино красна, що тепер сумними
128 Non pò far Morte il dolce viso amaro (CCCLVIII)
129 Ї красу не зробить Смерть гіркою
130 I' vo piangendo i miei passato tempi (CCCLXV)
131 Оплакую мої минулі роки

FRAMMENTI

- 134 Il mar tranquillo, producer la terra
- 135 Спокійне море і земля, що родить
- 136 Trionfo della morte
- 137 Триюмф смерти
- 140 La morte di Sofonisba
- 141 Смерть Софонізби

151 ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

153 УКРАЇНСЬКІ ПЕРЕКЛАДИ З ПЕТРАРКИ

154 ПОКАЗНИК ЗМІСТУ

ПОДЯКА

Збір передплат на «Вибране» Петрарки в перекладі Ігоря Качуровського провели:

Марта Стернюк у Буенос-Айресі,
проф. Петро Одарченко у Вашингтоні,
Олекса Веретенченко в Дітройті,
проф. Яків Гурський у Сірак'юзах,
Дмитро Нитченко в Австралії,
Редакція «Нових Днів» у Канаді.

Окремі любителі поезії внесли або надітали передплати індивідуально.

Покійний проф. Панас Феденко виготовив надрядковий переклад уривка з латинської поеми «Африка».

Розшуком потрібних книжок та допомогою під час опрацювання матеріялу прислужилися Мирослава Сакович, Наталка Зубенко, Ліна Греккі та подружжя Корті.

Усім їм висловлює щиру подяку

Інститут Літератури ім. М. Ореста

КНИЖКИ ІГОРЯ КАЧУРОВСЬКОГО

- Над світлим ожерелом.* Поезії. 1948
В далекій гавані. Поезії. 1956
Шлях невідомого. Проза. 1956
Новеля як жанр. Науково-популярна довідка. 1958
Залізний куркуль. Повість. 1959
Село. Поема. 1960
Дім над кручею. (Продовження «Шляху невідомого»). 1966
Строфіка. Монографія. 1967
Пісня про білий парус. Лірика, переклади. 1971
Because Deserters are Immortal. Translated by Y. Tkach. 1979
Франческо Петрарка. Вибране. З італ. мови переклав Ігор Качуровський. 1982

ГОТОВІ ДО ДРУКУ

- Нарис компаративної метрики*
Фоніка
Основи аналізу мовних форм. Стилістика
Генерика й архітектоніка
Основні функції літератури
Давні слов'янські вірування та їх зв'язок з індо-іранськими релігіями
Пан Коцький. Віршована казка
Свічада вічності. Лірика й переклади
Окно в українську поезію. (Російською мовою). Антологія
Бесіди про українське письменство
Український сонетарій. Антологія. Упорядкування І. Качуровського
Пантеон світової поезії. Антологія. Упорядкування І. Качуровського